

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

CANTON SARAJEVO
Ministry of Culture and Sports

Broj 12/01-05-666-5/19
Sarajevo, 12.02.2019. godine

VLADA KANTONA

n/r Edin Forto, Premijer

(Ovdje)

SKUPŠTINA KANTONA

n/r Elmedin Konaković,

Predsjedavajući Skupštine
(Ovdje)

Zastupnik Vedran Jakupović na Trećoj radnoj sjednici Skupštine Kantona Sarajevo, održanoj dana 23.01.2019. godine, u okviru tačke Dnevnog reda „Poslanička/zastupnička pitanja, inicijative i odgovori“, a u skladu sa Poslovníkom Skupštine Kantona Sarajevo pokrenuo je zastupničku inicijativu:

„za sufinansiranje Projekta kupovine nekretnine/kuće koja čini sastavni dio ambijentalne cjeline Hadži sinanove (Silahdar Mustafa – paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem, u iznosu od 150.000,00 KM“.

Prilog: Zastupnička inicijativa Vedrana Jakupovića.

U odgovoru na navedenu zastupničku inicijativu odgovaramo sljedeće:

Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo će planirati i uvrstiti u Rebalansu Budžeta Kantona Sarajevo za 2019. godinu na odgovarajuću poziciju 150.000,00 KM za zajedničku kupovinu nekretnine tzv. Ženska kuća u ulici Alije Đerzeleza broj 1, u naravi trosoban stan površine 67 m² sa Gradom Sarajevom.

Na ovaj način želi se zaštititi i očuvati **ambijentalna cjeline Hadži sinanove (Silahdar Mustafa – paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem** koja je Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, broj: 09-2-63/05-7 od 16.03.2005. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 97/07) proglašena nacionalnim spomenikom. Kupovinom predmetne nekretnine, institucionalno će se zaštititi kompletan spomenik od potencijalne devastacije i aktivnosti koje mogu narušiti njegovu zaštitu.

Prilog: Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, broj: 09-2-63/05-7 od 16.03.2005. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 97/07).

S poštovanjem,

Mirvad Kuric

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
**SKUPŠTINA KANTONA
SARAJEVO**

Босна и Херцеговина
Федерација Босне и Херцеговине
**СКУПШТИНА КАНТОНА
САРАЈЕВО**

Bosnia and Herzegovina
Federation of Bosnia and Herzegovina

**CANTON SARAJEVO
ASSEMBLY**

Broj: 01-05-666-51/19
Sarajevo, 24.01.2019. godine

MINISTARSTVO KULTURE I SPORTA
n/r ministra

MINISTARSTVO PROSTORNOG UREĐENJA,
GRAĐENJA I ZAŠTITE OKOLIŠA
n/r ministra

MINISTARSTVO PRIVREDE
n/r ministra

Zastupnik Vedran Jakupović na Trećoj radnoj sjednici Skupštine Kantona Sarajevo, održanoj dana 23.01.2019. godine, u okviru tačke Dnevnog reda "Poslanička/zastupnička pitanja, inicijative i odgovori", a u skladu sa Poslovníkom Skupštine Kantona Sarajevo pokrenuo je **zastupničku inicijativu "za sufinansiranje Projekta kupovine nekretnine/kuća koja čini sastavni dio ambijentalne cjeline Hadži Sinanove (Silahdar Mustafa-paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem, u iznosu od 150.000,00 KM"**.

Molimo da pokrenutu inicijativu tretirate u okviru nadležnosti i nakon postupanja po istoj, shodno odredbama Poslovníka Skupštine Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“- broj 41/12 - Drugi novi prečišćeni tekst, broj 15/13 i 47/13,47/15,48/16) u pisanom obliku, obavijestite Skupštinu o učinjenom.

Prilog: Zastupnička inicijativa Vedrana Jakupovića

CO:
-sekretar SKS
-sekretar Vlade Kantona

PREDSJEDAVAJUĆI
SKUPŠTINE KANTONA SARAJEVO
Eimedam Korkaković

web: <http://skupstina.ks.gov.ba>
e-mail: skupstina@skupstina.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-055,
Fax: + 387 (0) 33 562-210
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

**n/r Ministarstvo Kulture i Sporta
Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Ministarstvo Privrede**

Predmet: Inicijativa za sufinansiranje Projekta kupovine nekretnine/kuća koja čini sastavni dio ambijentalne cjeline Hadži Sinanove (Silahdar Mustafa-paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem, u iznosu od 150.000,00 KM

Obrazloženje

Predmet kupovine je nekretnina tzv. Ženska kuća koja se nalazi u ulici Alije Đerzeleza broj 1 u naravi trosoban stan površine 67 m². Predmetna nekretnina čini sastavni dio ambijentalne cjeline Hadži Sinanove (Silahdar Mustafa-paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem, a koja je Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika broj: 09-2-63/05-7 od 16.03.2005. godine proglašena Nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Predmetna nekretnina je procesima nacionalizacije, institutom stanarskog prava i otkupa pravno isključena iz pomenute zaštićene ambijentalne cjeline.

Kompleks Hadži Sinanove tekije u Sarajevu je jedinstveni objekat naše bosanske duhovnosti islamske provenijencije i spada u red najvrjednijih spomenika kulturne baštine Bosne i Hercegovine. Tekija je sagrađena u 17. vijeku u periodu 1638. - 1640. god. i predstavlja posljednji izuzetno vrijedan objekat ove vrste kod nas, na Balkanu pa i u svjetskim okvirima.

Predlažem da se u Budžet Kantona Sarajevo za 2019. godinu planira i uvrsti iznos od 150.000,00 KM, čime bi Kanton Sarajevo uzeo učešće u zajedničkoj kupovini nekretnine sa Gradom Sarajevo u jednakim suvlasničkim dijelovima sa 1/2 prava vlasništva. Grad Sarajevo je u svom Budžetu za 2019. godinu planirao preostali dio sredstava potrebnih za realizaciju ovog projekta i kupovinu nekretnine.

Smatram da bi Kanton Sarajevo učešćem u realizaciji ovog projekta dao svoj doprinos očuvanju nacionalnog spomenika i zajednički sa Gradom Sarajevo institucionalno zaštitio ovaj kulturno-historijski vrijedan objekat od potencijalne devastacije i aktivnosti pojedinih lica koji nisu u interesu zaštite i očuvanja vrijednosti objekta.

Vraćanje svih objekata u jednu cjelinu i povrat izvornoj namjeni bi obogatilo i našu turističku ponudu, te pomoglo očuvanju, valorizaciji i zaštiti kulturno-historijskog nasljeđa Sarajeva i Bosne i Hercegovine.

Zastupnik u Skupštini Kantona Sarajevo

||

**Hadži Sinanova (Silahdar
Mustafa paše) tekija sa Sarač
Alijinom džamijom i mezarjem,
ambijentalna cjelina**

galerija

nazad

Status spomenika -> Nacionalni spomenik

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH" broj 97/07.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 15. do 21. ožujka 2005. godine je donijelo

ODLUKU

I.

Ambijentalna cjelina Hadži Sinanove (Silahdar Mustafa-paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem uz nju u Sarajevu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije sa ženskom kućom i dvorišnim zidom koji ih uokviruje; pokretna dobra vezana za Hadži Sinanovu tekiju: obredne kape različitih formi, Šeihovski pojas sa tzv. kamberijom ili tesmilaš, keškulj, muzički instrument - bimbirhalk i vrh koplja sa Kamijine zastave; graditeljska cjelina Sarač Alijine džamije sa pomoćnim objektima uz džamiju, česmom i haremskim zidom i mezarje koje se prostire između Sarač Alijine džamije i Hadži Sinanove tekije.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. br. 1016, 1017, 1018 i 1019 (novi premjer) što odgovara k.č. br. 2 i 104, mahala LXV Sarajevo i k.č. br. 1 i 75, mahala LXV Sarajevo (stari premjer), posjedovni list broj 637, 1231 i 632, z.k. uložak broj LXV/1, LXV/204 i LXV/78, k.o. Sarajevo III, općina Stari Grad - Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenoga prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (»Službene novine Federacije BiH«, br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnoga spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske table sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika utvrđuju se sljedeće **mjere zaštite** koje se odnose na prostor definiran u točki I stav 3. ove odluke:

- na nacionalnom spomeniku su dozvoljeni samo radovi na tekućem održavanju, konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i radove koji imaju za cilj prezentaciju nacionalnog spomenika uz odobrenje federalnoga ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje i uz stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;
- prilikom radova restauracije i konzervacije objekta neophodno je sačuvati izvorni izgled objekta uz korištenje izvornih materijala, primjenjujući izvorne metode obrade materijala i njihove ugradnje;
- izvršiti hitnu restauraciju mahfila Sarač Alijine džamije;
- konzervirati stare nišane u okviru mezarja.

IV.

Iznošenje pokretnih dobara iz točke I. stavak 2. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Iznimno od odredbe stavka 1. ove točke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine u svrhu prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stavka daje Povjerenstvo, ukoliko nedvojbeno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Povjerenstvo u svom o odobrenju za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih tijela i institucija na osiguranju tih uvjeta, te o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su u oprečni odredbama ove odluke.

VI.

Svatko a posebice nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih postupaka koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i konzervaciju.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnome ministarstvu nadležnome za prostorno uređenje, federalnome ministarstvu nadležnome za kulturu, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskome tijelu uprave nadležnome za poslove urbanizma i katastra, u svrhu provođenja mjera utvrđenih u toč. II. – VI. ove odluke i nadležnome općinskome sudu u svrhu upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke povjerenstva su konačne.

X.

Danom donošenja ove odluke sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02, «Službeni glasnik Republike Srpske», broj 79/02, «Službene novine Federacije BiH», broj 59/02 i «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim br. 548. i 557.

XI

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Obrazloženje

I – UVOD

Na temelju članka 2 stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenoga prema Aneksu 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, »nacionalni spomenik« je dobro koje je Povjerenstvo proglasilo nacionalnim spomenikom, sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovu statusu.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju **Hadži Sinanove tekije u Sarajevu i Sarač Alijine džamije u Sarajevu** na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod rednim brojem **548. i 557.**

Sukladno odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i vlasničku dokumentaciju (posjedovni list i kopiju katastarskog plana),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima tijekom rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Ambijentalna cjelina Hadži Sinanove tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem uz nju je smještena na Vrbanjuši. Ambijentalna cjelina je oivičena ulicama Sagrdžije na istočnoj, Logavina na zapadnoj i Alije Đerzeleza na južnoj strani. Cjelina se na sjevernoj strani završava na spajanju ulica Sagrdžije i Logavina (naziv ulice Sagrdžije u periodu od 1959. do 1992. godine je bio ulica Remzije Omanovića; naziv ulice Logavina u periodu od 1931. do 1992. godine je bio ulica Abdulah-efendije Kaukčije).

Graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije je smještena u Kadi Bali efendi mahali, na lokaciji koja obuhvaća k.č. 1016 i 1017 (novi premjer) što odgovara k.č. 2 i 104, mahala LXV Sarajevo (stari premjer) (graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije sa ženskom kućom), broj posjedovnog lista 637 i 1231, – zemljišnoknjižni uložak broj LXV/1 i LXV/204; k.o. Sarajevo III, Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Pristup graditeljskoj cjelini Hadži Sinanove tekije je sa istočne strane iz ulice Sagrdžije, odnosno sa južne strane iz ulice Alije Đerzeleza, u dvorište ženske kuće. Graditeljska cjelina Sarač Alijine džamije sa mezarjem uz nju je smještena u mahali mesdžida Sarač Alije, na lokaciji koja obuhvaća k.č. 1018 i 1019 (novi premjer) što odgovara k.č. 1 i 75, mahala LXV Sarajevo (stari premjer), broj posjedovnog lista 632, zemljišnoknjižni uložak broj LXV/78, vlasništvo Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini; k.o. Stari Grad III Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Pristup u harem Sarač Alijine džamije je sa sjeverozapadne strane iz ulice Sagrdžije. Ulaz u prostor mezarja uz džamiju je sa sjeveroistočne strane iz ulice Sagrdžije.

Glavna osovina džamije, kao i objekta semanhane unutar Hadži Sinanove tekije je u pravcu sjeverozapad–jugoistok. Ulaz u džamiju je na sjeverozapadnoj strani. Mihrabski zid je na jugoistoku.

Mezari unutar džamijskog i tekijskog harema su dužom osovinom (doglavni – donožni bašluk) postavljeni u pravcu jugozapad–sjeveroistok.

Historijski podaci

Graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije(1)

Derviški redovi ili tarikati su se u islamskom svijetu pojavili početkom trećeg stoljeća po hidžri (kraj IX i početak X stoljeća). Njihova pojava je usko vezana za razvoj islamskog misticizma(2) i filozofije.

Prema Šaćiru Sikiriću, misticizam (arapski *tesavvuf* ili *tesawuf*) predstavlja religiozno-filozofski pravac, čije pristaše(3) tvrde da je nemoguće spoznati Boga putem znanosti i vjere, nego jedino čuvstovanjem i čežnjom za njim.

Tesawuf, *tarikati* i *tekija* su tri arapska imena različitih filoloških korjena i značenja, ali povezani međusobno unutrašnjim nitima. Sva tri ova imena čine logičnu cjelinu. *Tekija* je duhovno učilište i odgajalište, bogomolja i klub, a po potrebi pruža i konak. *Tarikati* je plan i program te metoda i režim nekog sufijskog reda, a *tesawuf* je gledanje na vjeru i život kroz ljubav prema Bogu, tvorcu svijeta, i razvijanje spoznaja i jačanje ubjeđenja da postoji stvoritelj Bog i da nam to svjedoči i potvrđuje sva priroda.

Stručni naziv nauke *tesavvuf* nastao je kasnije kad su i druge nauke dobile svoja imena kao *fikh*, *nahv*, *mantik* i sl.

Šeriat, *tarikati*, *hakikat* i *marifet* su četiri koncentrična kruga tesavvufske nauke. To je zakon, metod, suština i spoznaja. (Fejzulah Hadžibajrić)

Idejno, praktična metodologija tesavvufa je *tarikati* (arapski *tariq* = put, metod). *Tarikati* je idejni sistem načina života zasnovan na *šeriatu*(4), kako ga je shvatio i primjenjivao neki vjerski velikan. Takvi vjerski velikani bili su osnivači *tarikata*(5) (*pir*). U većini slučajeva pirovi su bili muftije svoga vremena.

Sama tesavvufska misao je, na neki način usko vezana za *tarikati* (derviški red), jer je upravo *tarikati* taj koji je baštini u sebi, njeguje i razvija i koji se, na kraju, bitno karakterizira njome.

Tekija je osnovna institucija *tarikata* za njegovanje i širenje prosvjete, nauke i kulture, protkane pobožnošću, po metodi dotičnog *tarikata*. Manje *tekije* se nazivaju »Zavije«, a velike »Asitâne«. *Hanikah* je visoka škola za derviše.

U strukturi ortodoksnog islama, kao njegova spiritualna dimenzija, naročito su bili zastupljeni ortodoksni derviški redovi.

Postoji dvanaest (12) ortodoksnih derviških redova. Njihova ispravnost (ortodoksnost) se dokazuje njihovim podrijetlom. Naime, svih dvanaest redova potiču još iz perioda poslanika i njihovo utemeljenje se veže za ljude bliske poslaniku.

Najpoznatiji derviški redovi su: *Kaderi*, *Rifai*, *Nakšibendi*, *Mevlevi*, *Halveti*, *Bajrami*, *Šezili*, *Bedevi*, *Bektaši*, *Dessuki*, *Sadi* i *Sinani*(6).

Prema efendiji Muharemu Omerdiću, ima mišljenja da su derviši na prostore Bosne i Hercegovine stigli prije turske vojske, odnosno da su upravo derviši u pravom smislu prvi misionari islama. Poznato je da je u procesu formiranja urbanih sredina i intenzivnog širenja orijentalno-islamske kulture, nakon dolaska Osmanlija na naše prostore, jedna od značajnih uloga pripadala dervišima i njihovim redovima.

Prva registrirana ustanova *tarikata* u Bosni je bila *Mevlevijska zavija* na *Bentbaši* iz 1462. godine. (Muharem Omerdić)

Rad i postojanje derviških redova u Bosni i Hercegovini je oduvijek bilo vezano za instituciju *Islamske zajednice*.

U vrijeme tursko-osmanske vlasti *tarikati* i *tekije* potpadali su pod nadzor muftije i kadije dotičnog područja. U doba Austro-Ugarske monarhije *reis-ul-ulema* za Bosnu i Hercegovinu je vršio i postavljanje *šejhova* u *tekijama*.

Godine 1930. donesen je prvi *Zakon i Ustav Islamske vjerske zajednice* za cijelu Kraljevinu Jugoslaviju sa sjedištem *reis-ul-uleme* u Beogradu, dva *Ulema medžlisa* (u Sarajevu i Skoplju) i devet *Muftija*. Godine 1931. određeno je da *Ulema medžlisi* izrade *Uredbu* o *tekijama* i *šejhovima* radi stavljanja pod nadzor rada *tekija*. *Ulema medžlis* u Sarajevu je prikupio podatke o *tekijama*, ali za razliku od *Ulema medžlisa* u Skoplju nije izdao navedenu *Uredbu*.

U ožujku 1952. godine, po odluci *Ulema medžlisa* u Sarajevu i zaključku *Vakufskog sabora* u Sarajevu sve postojeće *tekije* koje su bile aktivne na njihovom području su zatvorene. Pitanje rada *tekije* u drugim Republikama bivše Jugoslavije nije se ni postavljalo.

Zatvaranje *tekija* u Bosni nije shvaćeno i zabranom *tarikata* i *tarikatskog* običaja, pa su mesdžidi sa *Zikir-medžlisima*, ponegdje i džamije ili privatne kuće zamijenile *tekije*.

Insistiranje na činjenici da je *tarikati* integralni dio islama, te da je rad *tekija* dobronamjeran i koristan, urodilo je plodom tek krajem sedamdesetih godina XX stoljeća, kada je za *reis-ul-ulemu*

postavljen hadži Naim ef. Hadžiabdić. Početkom osamdesetih godina počelo se sa obnovom rada tekija.

Hadži Sinanova tekija u Sarajevu pripada kaderijskom tarikatu. Duhovno centar pripadnika kaderijskog reda jeste Bagdad (Irak), gdje je smještena glavna tekija i turbe osnivača reda Abdul-Kadira Gejlani.

Abdul-Kadir Gejlani je rođen 1. ramazana 470 godine po hidžri (1077. godine) u glavnom gradu pokrajine Đilan. Njegova porodica vuče podijetlo od Fatime Ez-Zehre, kćeri Božjeg Poslanika.

Abdul-Kadir Gejlani je sa osamnaest godine napustio rodno mjesto i otišao u Bagdad, u kojem je i umro nakon 73 godine, 560 godine po hidžri (1166. godine).

Upotpunivši svoje obrazovanje u Bagdadu, pred najvećim islamskim učenjacima toga vremena, počeo je upućivati svijet i postigao vrlo visok stupanj, kako u duhovnosti tako i u znanosti, gdje je bio stručnjak u dvanaest disciplina.

Historičari i orijentalisti ga smatraju duhovnim starješinom Bagdada, prijestolnice Abasidskog carstva, u tom periodu, a neki i najvećim evlijom u islamu. Čuveni islamski učenjak Ibn Arebi (umro 638/1234. godine) za šejha Abdul-Kadira kaže da je bio *insani-kjamil* (savršen čovjek), *kutbi-zeman* (glavna duhovna ličnost svoga vremena) i car tarikata. Šejh Abdul-Kadir Gejlani je poznavao i pisao na arapskom, perzijskom i turskom jeziku. Autor je mnogobrojnih djela koja se čuvaju u više svjetskih biblioteka, a neka od njih čak i u biblioteci Vatikana.

Hadži Sinanova tekija u Sarajevu predstavlja jednu od najznačajnijih tekija u Bosni i Hercegovini.

Predanje o nastanku tekije se veže za drugo osvajanje Bagdada od strane sultana Murata IV, 1049. godine po hidžri (1639). Tom prilikom je sultan popravio Abdul-Kadirovo turbe i uz turbe podigao džamiju. Epigraf o ovim događajima je zapisan na jednoj ploči. Uz carsku ploču dodata je i ploča vezira Silahdar Mustafa-paše, sina hadži Sinana, bogatog trgovca iz Sarajeva.

Prema jednoj verziji predanja, prilikom opisanog obilaska Bagdada na pitanje sultanovo da li negdje u carevini postoji veći grad u kojem nema tekije, Silahdar Mustafa-paša je odgovorio da je to Sarajevo koje nema tekiju kakvu bi sultan želio, tj. da se u njoj obavlja ne samo zikr nego i da putnici i derviši tu nađu konak i hranu. Po savjetu Silahdar Mustafa-paše sultan je poslao njegovom ocu, hadži Sinan-agi ferman i dovoljnu svotu novca da sagradi tekiju.

Prema drugoj verziji tekiju je podigao hadži Sinan-aga iz svojih sredstava(7).

Hadži Sinan-aga je prvobitno namjeravao sagraditi tekiju na lijevoj obali Miljacke, gdje je i kupio zemlju. Međutim, nakon sna u kojem mu je bilo rečeno da tekiju sagradi na desnoj obali Miljacke, u sjevernom dijelu grada, hadži Sinan je kupio parcelu u Kadi Bali Efendi mahali. Umro je prije završetka gradnje tekije, 1639. godine i ukopan je, sa svojom ženom, u turbetu u groblju uz tekiju.

Tekija je podignuta u periodu 1638.–1640. godine, u neposrednoj blizini Sarač Alijine džamije na Vrbanjuši. Tarih (natpis) o gradnji tekije ne postoji(8).

U narodu je prozvana Hadži Sinanova, dok se u službenim dokumentima javlja naziv tekija Silahdar Mustafa-paše.

Hadži Sinan je za uzdržavanje tekije stavio mnogobrojne nekretnine i veliki imetak. Ipak, vremenske nepogode i česti požari su uništili sav tekijski vakuf tako da je tekija do dolaska Austro-Ugarske monarhije izgubila prihode za održavanje. Pored toga, u sudu »Nad Kovačima« izgorjeli su svi spisi koji su se odnosili na njen vakuf i imetak, pa se kasnije ova ustanova uzdržavala od darova pojedinaca i subvencije Zemaljske vlade za BiH.

Tijekom XVIII. stoljeća Hadži Sinanova tekija se, između ostalog, koristila i kao prva institucija za prihvatanje i liječenje ljudi sa psihičkim problemima.

Hadži Sinanova tekija je služila kao centar gdje se pored redovnih derviških obreda kaderijskog tarikata, izučavao i tasavvuf, čitala i studirala najznačajnija djela znanstvene i beletrističke književnosti pisane na turskom, arapskom i perzijskom jeziku, a koja su imala određenu etičko-mističnu poruku i sadržinu. Djelomično su se u njoj odvijale aktivnosti Tarikatskog centra, a pred sami rat 1992. godine otpočelo se u tekiji sa serijom predavanja iz područja islamske dogmatike.

Prvi poznati šejh Hadži Sinanove tekije je bio Hasan Kaimi-baba, pisac i pjesnik, koji je protjeran iz Sarajeva 1682. godine, zbog javnog istupanja protiv špekulacija hranom sarajevskih trgovaca. Redoslijed poznatih pročelnika tekije je sljedeći(9):

1. Hasan Kaimi-baba-do 1682. godine
2. Šejh Abdurezak-period nije točno poznat
3. Šejh Ibrahim Faiki, brat Abdurezakov-period nije točno poznat
4. Šejh Jasin, sin Abdurezakov-period nije točno poznat
5. Šejh hadži Mehmed, sin hadži Hasana-od 1737. do 1777. godine
6. Šejh Mehmed Mejli Kurani, sin Ismailov-period nije točno poznat
7. Šejh Uveys, sin hadži Mehmeda-period nije točno poznat

- Tekija je u periodu od 1783. do 1789. godine bila zatvorena
8. Šejh Hajrudin-period nije točno poznat
 9. Šejh Šakir-period nije točno poznat
 10. Šejh Mehmed Tokati-do 1855. godine
 11. Šejh Hasan-aga Dalagija-period nije točno poznat
 12. Šejh Salih Cvancika-od 1867. do 1874. godine
Tekija u periodu od 1874. do 1890. godine nije imala zvaničnog šejha
 13. Šejh Edhem Misirlić – Cvancika-od 1885. do 1910. godine sin šejha Saliha Cvancike
Tekija u periodu od 1910. do 1914. godine nije imala zvaničnog šejha
 14. Šejh Nasir Misirlić-od 1914. do 1952. godine sin šejha Edhema Cvancike
Tekija je u periodu od 1952. do 1969. godine bila zatvorena odlukom Ulema Medžlisa u Sarajevu

Tekija je u periodu od 1969. do 1972. godine bila mjesto katedre Mesnevijske

15. Šejh Fadil Sokolović-od 1974. do 1978. godine sin šejha Junuza
16. Šejh Fejzulah Hadžibajrić-od 1978. do 1991. godine

Tekija danas nema šejha. Današnji vekili tekije su Mustafa Orman i Sead Halilagić.

Graditeljska cjelina Sarač Alije džamije sa mezarjem uz nju

Mahala mesdžida Sarač Alije se, prema Mehmedu Mujezinoviću, formirala prije 1528. godine. Džamija Sarač Alije se prvi put pominje 1528. godine. O osnivaču džamije se, kako je vidljivo iz samog naslova, zna da je bio sarač(10). Drugih podataka o njemu nema.

Džamija je u dva navrata bila oštećena, 1697. godine, prilikom provale princa Eugena Savojskog, i 1878. godine, prilikom ulaska Austro-Ugarskih trupa u Sarajevo. Obim oštećenja džamije nije poznat.

Tarih (natpis) o gradnji džamije ne postoji.

Tarih nad ulazom u džamiju govori o njoj popravci iz 1892. godine. Iz teksta tariha, kao i iz činjenice da je tarih uzidan nad ulazom u džamiju zaključuje se da je na džamiji izveden veći zahvat.

2. Opis dobra

Ambijentalnu cjelinu na Vrbanju čine tri zasebne, ali povezane cjeline. Svaka cjelina ima svoje posebne vrijednosti, a zajednička im je izvornost sačuvana do današnjih dana.

Graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije

Objekat Hadži Sinanove tekije predstavlja posljednji vredniji spomenik osmanlijske arhitekture u Sarajevu. On svojom formom na izvjestan način predstavlja i preteču modernih tokova u arhitekturi Bosne i Hercegovine.

Prema Aliji Bejtiću Hadži Sinanova tekija je u arhitektonskom smislu, uz Gazi Isabegovu na Bentbaši (koja je srušena), najvredniji objekat tekija u BiH.

Pišući o arhitekturi tekija, Husref Redžić ističe da se zgrade tekija kod nas (na tlu bivše Jugoslavije) ni po čemu bitno ne razlikuju od stambenih zgrada koje pripadaju istoj arhitekturi. Oba tipa građevina karakteriše isti način zidanja (prizemlje zidano od kamena, a kat od lakših materijala), kosi razuđeni viševodni krovovi, sakrivenost objekta visokim zidom od znatije ulice i potpuna orijentiranost ka unutrašnjem dvorištu.

Objekat Hadži Sinanove tekije je arhitektonski izveden tako da savršeno odgovara potrebama derviškog reda Kaderija. Arhitektonsko rješenje cjeline je jednostavno. Kubusne forme semanhanne i stambene kule se spratnošću i stamenošću izdvajaju od izduženog prizemnog trakta koji ih povezuje, čineći s njim skladnu cjelinu.

Ansabl tekije je koncipiran tako da se objekat otvara prema slobodnom unutrašnjem dvorišnom prostoru, obezbjeđujući mir i intimu u njegovom korištenju. Monumentalan i dostojanstven izgled objekta je postignut uporabom i načinom slaganja klesanog kamena.

Likovnu vrijednost tekije pospješuje pozicija u ambijentu, proporcijski odnosi unutar ansambla kao i proporcijski odnosi u širem obuhvatu.

Objekat tekije je, po svemu sudeći, izgrađen po projektu tadašnjeg mimara Kasim age (rodom Albanac). Mimar Kasim aga je, u čast drugog osvajanja Bagdada i pobjede nad Perzijancima (koja je dovela i do izgradnje Hadži Sinanove tekije), podigao tzv. Bagdaski kiosk u istambulskom Topkapı saraju (palati) za sultana Murata IV. Povezivanje mimara Kasim age sa objektom tekije u Sarajevu ne oslanja se samo na njegovu kronološku savremenost sa Hadži Sinanovom tekijom i činjenicu da je Silahdar Mustafa-paša po svom rangu i poziciji imao autoritativnu i materijalnu moć za mimarove usluge, nego i na nedvojbeno kompozitivne analogije između tekije i drugih Kasimu pripisanih objekata, posebno stambenih i sakralnih na Topkapı saraju. (Nihad Čengić, Koncizni izvod iz radne dokumentacije konzervacije zidnih kaligrafija).

Zidovi tekije su oslikani kaligrafskom dekoracijom za koju Mujezinović kaže: »Zapisi i

dekoracije na zidovima Hadži-Sinanove tekije u Sarajevu predstavljaju jedinstven primjer zidnih kaligrafskih ornamenata. Nije poznat ni jedan drugi objekat kod nas⁽¹¹⁾ gdje se na jednom mjestu sačuvao ovoliki broj kaligrafskih dekoracija iz starijeg doba pisanih raznim vrstama arapskog pisma«. (Mujezinović, 1958., 95)

Za kaligrafske radove u Hadži Sinanovoj tekiji u neobjavljenom i neslužbenom zapisu slikara konzervatora Nihada Čengića stoji: »one su razlog zbog kojeg nije nimalo pretjerano smatrati Hadži Sinanovu tekiju svjetskim originalitetom, a u Balkanskim okvirima kulturno-historiskim spomenikom najviše razine; naime Mujezinićevo, a ni naše dosadašnje ispitivanje nije rezultiralo pronalaženjem ničeg analognog«. (Čengić, 2005., 2)

Kaligrafski zapisi na zidovima Hadži Sinanove tekije su nastali tijekom XVIII stoljeća, počev od 1720. godine do 1774. godine kada su završeni (Čengić, 2005., 2).

«Osnovni nosilac na kojem je nastala dekoracija Hadži Sinanove tekije je kameni zid. U eksterijeru je to krečnjak kvalitetne obrade, dok je u unutrašnjosti ostao neobrađen što je uticalo da se na malteru jasno očitavaju neravnine.

Na malterisanoj strani zida su identificirane hatule kao i različite vrste kamena. Prvi malter ili žbuka /aricio/ je tzv. cok malter. Načinjen je u osnovi od masnog kreča i sitno sjeckane slame, dakle mineralno vezivo punjeno vegetabilnim vlaknima.

Cok malter na kojem su rađene kaligrafije iz 1720. godine nanesen je direktno na ostatke ugljenisanog cok maltera koji je stradao 1697. godine u požaru. Njegova preparacija /intonakino/ je realizirana kazainsko-krečnim premazom – četkom čiji su tragovi vidljivi.

Kaligrafija je izvedena proteinskim vezivima ojačanim kaligrafskim mastilom crne i vermiljo crvene pigmentacije; nanošena je veoma razrijeđena boja koja se uspjela održati jer ju je upila površina maltera.

Prilikom izrade Sulejmanovog muhura crtež je usiječen u malter prije nanošenja boje.

Površina mihraba je tonirana u sivo da bi se istakli bijeli elementi." (Čengić, 2005., 3)

Kaligrafski zapisi Hadži-Sinanove tekije su smješteni na sljedećim mjestima:

1. 94 kaligrafska zapisa na tri zida pasaža tekije:
 - južnom, na kom se nalazi 30 zapisa,
 - istočnom, na kom se nalazi 27 zapisa,
 - sjevernom, na kom se nalazi 37 zapisa.
2. Na dvorišnom zidu sobe za goste kod ulaza u simanhanu gdje je izrađen Sulejmanov muhur – pogrešno nazivan rozeta (Čengić, 2005., 2)
3. Unutar simanhane – zapis na mihrabu i dva zapisa na zidovima
4. U prozorskim nišama tekijske kule.

Objekat tekije je građen u obliku slova »U«, odnosno u tri trakta⁽¹²⁾ koji definišu malo i intimno središnje dvorište, pokaldrmijeno kamenim oblucima i zasađeno niskom vegetacijom.

Dužina sjeverozapadnog i sjeveroistočnog trakta objekta iznosi oko 30,50 m, a južnog oko 15,0 m.

Objekat je građen od lomljenog i klesanog kamena, debljine zidova od 85 cm (sjeverozapadni i sjeveroistočni dvorišni zid, kao i objekat semanhane) do 70 cm (južni dvorišni zid i zidovi tekije), odnosno 60 cm (unutrašnji zidovi).

Plohe od lomljenog i pritesanog kamena su malterisane sa vanjske strane.

Vanjske zidne plohe tekije su izvedene od klesanog kamena postavljenog u pravilne, vodoravne redove, sa specijalno ispupčenim fugama. Na dijelovima fuga pročelja tekije su vidljivi tragovi crvene boje. Nije poznato da li su sve fuge bile tako bojene.

Prizemni dio objekta je pokriven dvovodnim krovom, dok su objekat kule i semanhane pokriveni četverovodnim krovom. Za pokrov je korišten crijep⁽¹³⁾.

Ulaz u tekiju je sa sjeveroistočne strane, iz ulice Sagrdžije. Ulazni portal, dimenzija 1,68 x 2,17 m, je uokviren kamenim dovratnicima, debljine 30 cm. Otvor portala je zasvođen precizno izvedenim segmentnim lukom. Vrata su dvokrilna, napravljena od drveta, ukrašena zvekirima. Spojevi na vratima su izvedeni željeznim šarkama i zakovicama.

Nad portalom se nalazila nadstrešnica koja po svom obliku upućuje na postojanje musafirhane, koja je zajedno sa objektom bolnice porušena i ostala neobnovljena⁽¹⁴⁾.

Portal vodi u kaldrmisani pasaž, dimenzija 6,60 x 5,15 m. Karakteristiku pasaža čine kaligrafski zapisi na njegovom jugoistočnom, sjeveroistočnom i sjeverozapadnom zidu.

Kaligrafski zapisi u pasažu

Na zidovima pasaža, na prostoru od 20 m² nastala su 94 kaligrafska zapisa. Po riječima slikara konzervatora Nihada Čengića »radi se o spontanoj kompoziciji koja je postepeno nastajala tako što su različiti autori bez plana i redosljeda ostvarivali kaligrafije koje je potom neko objedinio crvenim okvirom«. (Čengić, 2005., 2)

Pri pisanju zapisa, korištene su četiri vrste arapskog pisma: *kufsko*, *talik*, *dželi* i *nesh*. Najmanji broj zapisa pisan je *kufskim* pismom (četiri zapisa), četrdeset zapisa je pisano *talikom*, dvanaest *dželi* pismom, a dvadeset osam zapisa je pisano *neshi* pismom. Deset zapisa je stilizovano i izvedeno je u obliku tugri, čempresa i vazni. Nekoliko zapisa se ponavlja, dok je sadržaj ostalih različit, te se na osnovu njega zapisi mogu podijeliti na četiri grupe:

- Dijelovi iz Kur'ana i islamske tradicije (hadisa),
- Derviške maksime,
- Tekstovi koji se susreću ispisani na levhama i dekoracijama u džamijama,
- Zapisi koji imaju istorijski karakter (potpisi kaligrafa koji su ih radili, te potpisi posjetioca Sinanovoj tekiji). (Mujezinović, 1958., 96)

Tekstualno i prostorno je najduži zapis u pasažu koji se u dva prva reda proteže preko sva tri zida pasaža. Zapis je pisan krupnim dželi-nesh pismom (visina slova iznosi 22 cm). Zapis teče od južnog ka sjevernom zidu. Iza njegovog teksta se nalazi potpis kaligrafa Ahmeda(15), šejha hanikaha (Husrev-begova) iz hidž. 1158, odnosno 1745/46. godine. Šejh Ahmed piše da ovaj zapis predstavlja subotnji vird(16) osnivača kaderijskog derviškog reda Šejha Abdulkadira Gejlanije. (Mujezinović, 1958., 96-97)

Ispod ovog zapisa nižu se na sva tri zida pasaža ostali zapisi. Uokvireni su debijim linijama crvene boje, a ove su opet ovičene dvjema tankim crvenim linijama.

Kaligrafski zapisi na južnom zidu pasaža

1. Vaza

Dimenzije: 42 x 24 cm.

»Naš je vođa Šejh Abdulkadir Gejlanija« (Mujezinović, 1958., 97)

Tekst je ispisan dva puta i to drugi put obratno, tj. s lijevo na desno.

2. Vaza

Dimenzije: 39 x 22 cm.

»Sve je prolazno osim Boga« (Mujezinović, 1958.,97)

Tekst je ispisan dva puta.

3. Dva čempresa

Dimenzije 39 x 21 cm.

»Bože, koji si početak svake stvari i koji sve znaš« (Mujezinović, 1958.,97)

Tekst je ponovljen dva puta.

4. Dvostih na perzijskom jeziku pisan talik pismom

Dimenzije: 75 x 11 cm.

»Ovo je hram zaljubljenih. Kogod ovdje dođe manjkav usavršiće se« (Mujezinović, 1958.,97-98)

5. Kružnica

Dimenzije: promjer 45 cm.

Pismo: kufsko

»Bog je jedan, a Muhamed je njegov vjerovjesnik« (Mujezinović, 1958.,98)

U kružnici je ovaj tekst ispisan dvanaest puta. Krakovi slova povezani su tako da oni u sredini sačinjavaju geometrijski ornament – Muhri Sulejman – Sulejmanov pečat. (Mujezinović, 1958., 98)

6. Kvadrat

Pismo: kufsko.

»Bog je jedan, a Muhamed je njegov vjerovjesnik« (Mujezinović, 1958.,98)

Tekst je ispisan samo jednom.

7. Natpis

Dimenzije: 56 x 26 cm.

Pismo: dželi.

»Adžilu bissalati kablel-fevti, ve adžilu bittevbeti kablel-mevti(17)« (Mujezinović, 1958.,98)

Kaligrafski zapisi na istočnom zidu pasaža

1. Dovratnik nad ulaznim vratima

»Ja kutbi rebbani, ja gavsusamedani piruna ve sejiduna ve senedena eš-šejh azam aultan muhjudin Abdulkadir Gejlani kaddesellahu sirrehu« (Mujezinović, 1958., 98)

2. Desno od ulaza

Pismo: nesh.

»Safa geldiniz« - Dobro nam došli« (Mujezinović, 1958., 98)

3. Zapis u četverouglu pisan kufskim pismom (»Bog je jedan, a Muhamed je njegov vjerovjesnik«) (Mujezinović, 1958.,98)

4. Zapis u obliku tугre

5. Zapis u obliku tugre

Kaligrafski zapisi na sjevernom zidu pasaža

Zapisi na sjevernom zidu pasaža se razlikuju od prethodna dva kako po sadržaju tako i po pismu. Na ovom zidu je ispod najdužeg zapisa ispisano talik pismom u 36 stihova na turskom jeziku hvale pripadnicima kaderijskog derviškog reda. Nakon svaka četiri stiha ponavlja se sljedeći dvostih: »Biz kedajiz sureten amma džihani sultanijiz – Salikani Šejh Abdulkadir gejlaniijiz« - »Mi smo po svojoj vanjštini siromašni, ali vladamo svijetom. Mi smo sljedbenici šejha Abdulkadira Gejlanije«. Stihovi su pisani u crnoj i žučkastoj boji.

Drugi zapis na tom zidu otkriva tekst pisan u mjesecu rebiu II 1145 (21 IX – 19 X 1732) u kojem se kaže da Šejh Jasin Abdurezakov, šejh kaderijske tekije ovlašćuje Šejha Muhameda, sina Hasanova, da može vršiti dužnost šejha u Silahdar Mustafa – pašinoj tekiji u zaštićenom Sarajevu(18).

Sjeverozapadno od pasaža kao i nad samim pasažom su prostorije koje su, koliko je poznato, oduvijek služile za stan pročelnika tekije (šejha). Postavljene uz sjeveroistočni dvorišni zid, prostorije u prizemnom dijelu ovog trakta su kuhinja sa kaminom i ostavom. Dimnjak koji se diže iznad prostorije sa kaminom, pored funkcionalnog, predstavlja i dekorativni element na fasadi objekta. Izveden je od tesanih sedrastih klesanaca u obliku osmokutne piramide. Završen je konusnom kapom od pocinčanog lima(19). Vrijednost dimnjaka leži i u činjenici da se danas dimnjak ove vrste može izuzetno rijetko naći u našim krajevima, obzirom da su uništavani od strane korisnika objekta ili prirodnim putem u dodiru sa dimnim gasovima i atmosferilijama.

Nad pasažem se nalazi stan šejha tekije – stambena kula, kojoj se pristupa drvenim stepeništem. Stan površine oko 40 m² se sastoji od ostave, ulaznog dijela, male sobe i sobe šejha. Iz ulaznog dijela se prostorno izdvaja mali doksat, izveden u drvetu, u kojem je smješten divan(20).

Soba šejha je prostorno najveća prostorija u kuli. Prozori u ovoj prostoriji pružaju pogled na ulicu Sagrdžije.

Prelomljenim lukom su zasvedeni prozori na sjeveroistočnom i jugoistočnom zidu kule. Prozori, dimenzija 70 x 120 cm, su izvedeni kao dvostruki prozori, tako da vanjski prozori izlaze iz ravni zida. Između unutrašnjih i vanjskih drvenih prozorskih krila su postavljeni željezni demiri. Dva prozora postavljena na sjeveroistočnom zidu se razlikuju od dva prozora postavljena na jugoistočnom zidu po tome što je lučni dio ovih drugih zatvoren, a ne zastakljen. Prozori su, zajedno sa lučnim dijelom, uokvireni crvenom linijom.

Prozor na sjeverozapadnom zidu je izveden kao mali pravokutni otvor, koji podsjeća na puškarnicu, bez lučnog završetka.

Kaligrafski zapisi u prozorskim nišama tekijske kule

Prilikom restauracije i konzervacije dekoracije Hadži-Sinanove tekije, slikar konzervator Nihad Čengić je u prozorskim nišama i između njih pronašao »reclirane pitogerafske kaligrafije ulaznog atrija« (Čengić, 2005., 3)

U sjeverozapadnom traktu tekijskog kompleksa su smještene mejdan (soba za okupljanje) i halvet odaja (prostorija za posebnu vrstu obreda). Obje odaje su orijentisane na unutrašnje dvorište, iz kojeg im se, preko malog hajata (hola) postavljenog između njih, pristupa.

Mejdan odaja, dimenzija 3,60 x 6,60 m, je skromno namještena prostorija sa drvenom tavanicom i tri prozora na jugoistočnom zidu. Jugozapadni dio prostorije je drvenom pregradom odvojen od ostatka prostora(21). Na mjestu nekadašnje musandere je danas manji ormar i dva dolafa.

Pravokutni drveni dvokrilni prozori su izvedeni bez lučnih završetaka.

U halvet odaji, dimenzija 3,60 x 5,45 m, je danas smještena priručna biblioteka tekije. Tu se također čuvaju i kape i ostali predmeti koji su pripadali šejhovima Hadži Sinanove tekije.

Halvet odaja je završena drvenom tavanicom. Pravokutni drveni dvokrilni prozor je smješten u prelomljenim lukom završenu nišu.

Kaligrafski zapis na dvorišnom zidu halvet odaje kod ulaza u semanhanu – Sulejmanov muhur

Natpis ima oblik velike rozete čiji prečnik iznosi 2,85 m, a zauzima površinu od 3,57 m². Kaligrafski umjetnik je u kružnici ispisao kufskim pismom prvi šart Islama: »Lailahe ilallah Muhamedun resulullah«. Isti tekst je ponavljao dvanaest puta i na taj način dobio »Muhri Sulejman« (Sulejmanov pečat). Čengić za ovaj pečat smatra da je u »pitanju pravo remek djelo kojem nema paragona u svijetu kaligrafije ovog tipa« (Čengić, 2005., 2) Pečat je rađen *al-fresco* tehnikom, a dovršavan temperom u dvije boje crvenoj i crnoj u kojima se tekstovi naizmjenično ponavljaju.

Od ulaza u tekiju natkriveni pasaž sjeveroistočnog i sjeverozapadnog trakta vodi ka glavnoj prostoriji tekije – semanhani (prostoriji za obavljanje derviških obreda).

Objekat semanhane predstavlja kubusnu građevinu. Dimenzije stranica objekta, mjerene izvana, iznose oko 11,0 m.

Objekat semanhane ima masivne kamene zidove debljine 0,85 m, izvana malterisane, iznutra

krečene.

Prozori na fasadama objekta su postavljeni u dva vodoravna pojasa.

U prvom vodoravnom pojasu je postavljeno sedam prozora, dva na jugoistočnoj, po jedan na jugozapadnoj i sjeveroistočnoj i tri na sjeverozapadnoj fasadi. Prozori su dvokrilni, pravokutni (dimenzija cca 100 x 170 cm/širina x visina, pravokutni dio, dok visina do tjemena luka iznosi cca 200 cm), napravljeni od drveta. Sa vanjske strane imaju demire od kovanog željeza, a sa unutrašnje drvene kapke. Sa vanjske strane, kao i u unutrašnjosti, iznad pojasa prvog niza prozora, su urađeni prelomljeni, rasteretni lukovi. Sa vanjske strane prelomljeni luk je naglašen uvlačenjem u odnosu na ravan zida. Luk je podijeljen na devet polja, bojenih naizmjenično crvenom i bež bojom. U unutrašnjosti, rasteretni luk je smješten u prelomljenim lukom završenom polju iznad prozora.

Prozori drugog vodoravnog pojasa (dimenzija cca 90 x 160 cm, pravokutni dio, dok visina do tjemena luka iznosi cca 200 cm) su postavljeni u istim okomitim osovinama kao i prozori prvog pojasa. Prozori drugog su u potpunosti jednaki prozorima prvog vodoravnog niza, osim što nemaju demire sa vanjske strane.

Ulazni portal, smješten na sjeveroistočnom zidu semanhane, prema svojoj opštoj koncepciji i tipološkim odlikama, pripada trećoj grupi portala (podjela po A. Andrejeviću, iznijeta u *Islamska monumentalna umetnost XVI veka u Jugoslaviji*). Portal, dimenzija 3,0 x 2,30 m, se iz ravni zida izdvaja za 16 cm.

Gornje polje portala uokvirenog jednostavno profilisanim pravokutnim okvirom zauzima niša zasvedena jednakostraničnim trouglom. Krake trougla čine stalaktiti postavljeni u pet redova. Portal je bojen bijelom, a stalaktiti crvenom bojom.

Unutar niše je smješten tarih koji govori o obnovi tekije. Tarih je uklesan na kamenoj ploči veličine 65 x 40 cm, u deset stihova na turskom jeziku.

Otvor portala je zasvođen precizno izvedenim kamenim segmentnim lukom. Tri od pet dijelova segmentnog luka su bojeni crvenom bojom.

Pored drvenih dvokrilnih vrata ulaz u semanhane se zatvara i rešetkastim vratima izvedenim od željeza.

Unutrašnji prostor semanhane je skoro pravilni kubus, dimenzija 9,55 x 9,65 m. Visina unutrašnjeg prostora, mjereno od poda semanhane do ravne tavanice, iznosi oko 6,0 m.

Sve unutrašnje zidne površine semanhane su malterisane i okrečene. Prema malobrojnim zatečenim tragovima kaligrafskih zapisa pretpostavlja se da su i zidovi semanhane, poput zidova ulaznog pasaža, bili dekorirani.

Na stropu semanhane je, najvjerovatnije krajem XIX stoljeća, oslikan Sulejmanov muhur, po uzoru na muhur izveden na zidu halvet odaje.

U enterijeru objekta je duž sva tri zida (sem mirhabskog) postavljena musandera (mahvil). Ulaz na musanderu, širine oko 1,90 m i površine oko 54 m², je preko drvenog jednokrakog stepeništa postavljenog uz sjeveroistočni zid. Konstrukciju musandere nose dva drvena stupa kvadratnog presjeka, bez baza i kapitela. Zbog osiguranja konstrukcije, prilikom zadnje obnove tekije dodata su još četiri čelična stupa, obložena drvetom koja su obješena o stropnu konstrukciju objekta. Ograda musandere je urađena od drveta i izradom podijeljena na dva dijela. Donji dio ograde je rađen sa okomitim perforacijama. Gornji dio ograde, napravljen od dva reda letvica postavljenih dijagonalno u dva smjera, podsjeća na konstrukciju mušebka. Pod je daščani.

Prostor mihraba, širine 1,70 m i visine 4,56 m, je izvučen iz ravni zida za 24 cm. Mihrabska niša je uokvirena pravokutnim kamenim okvirom sa jednostavnom profilacijom. Sedmostrana mihrabska niša, širine 0,93 m i visine 3,55 m, je zasvedena crveno i sivo-bež bojenom stalaktitnom dekoracijom, postavljenom u sedam redova.

Kaligrafski zapisi u semanhani

U semanhani zatičemo natpise na tri mjesta.

1. Na mihrabu koji je po riječima Nihada Čengića »kompozitivno elegantan i harmoničan, te u svojoj jednostavnosti po svemu originalan. Po rubu mihraba je izvedena crna kaligrafija, dok su preostale površine ukrašene crvenim polumjesecima«. (Čengić, 2005., 3)

Fragmente kaligrafskih natpisa u semanhani susrećemo još na zapadnom i sjevernom zidu. Zapisi predstavljaju kaligrafske potpise dvojice kaligrafa. Za ova dva natpisa Čengić kaže da su »reciplirani tekstovi sa ulaznog atrija« (Čengić, 2005., 3)

2. Na sjevernom zidu zatičemo potpis Šejha Ahmeda iz hidž. 1158 (1745/46), dakle iste godine kada je radio i veliki natpis u pasažu.

3. Na zapadnom zidu semanhane susrećemo potpis kaligrafa Šejha Sejid Fejzulaha(22) hidž. 1161 (1748). (Mujezinović, 1958., 100)

Jugoistočno od ulaznog pasaža se nalaze pomoćne prostorije tekijskog kompleksa i dva WC-a. U prostoriji, prvog do pasaža, je sada smještena biblioteka opremljena savremenim ormarima za

čuvanje knjiga.

Zadnjom obnovom tekije je izgrađen dio južnog trakta u kojemu je smješten objekat kotlovnice.

Pokretna dobra vezana uz Hadži Sinanovu tekiju

Istorijski arhiv Sarajeva je 1959. godine kupio od udovice Šejha Misirlića, g-đe Munire Misirlić arhivsku građu tekije.

Fond Hadži-Sinanove tekije se vodi pod brojem 1.2.1. Njegova signatura je OZ;HST-o10. Građa fonda je nepotpuna. Vremenski raspon građe obuhvata period od 1592. do 1945. godine. Fond se sastoji od 31 kutije, odnosno 3,1 m. Građa je sređena; pristupačna. Građa je pisana na turskom, arapskom, perzijskom i bosanskom jeziku, arapskim pismom i latinicom. Ima analitički inventar.

Fond se može podijeliti na sljedeće cjeline:

- štampane knjige, 128 knjiga,
- rukopisne knjige; 107 knjiga,
- fragmenti rukopisa; 115 fragmenata,
- dvije kutije arhivskih dokumenata.

Tekija posjeduje veći broj predmeta obrednog karaktera kao što su obredne kape različitih formi, koje su tijekom vremena, a gašenjem pojedinih tekija sakupljane na ovom mjestu. U tekiji se čuva i Šeihovski pojas sa tzv. *kamberijom* ili *tesmilaš*, te *keškulj*(23). Zatim, u tekiji se čuvaju i koriste tepisi izrađeni od drvenih kugli, te muzički instrument - *bimbirhalk*(24). Među predmetima se ističe vrh koplja sa Kamijine zastave (*Bušatlić, Gološ, 1992.*), te dva štapa – sablje Šeiha Misirlića.

Pokretno naslijeđe Hadži Sinanove tekije je dva puta prezentovano javnosti kroz izložbe. Autor prve izložbe održane krajem osamdesetih godina XX stoljeća je bio orijentalista dr Nenad Filipović. Izložba je rađena u saradnji sa Istorijskim arhivom grada Sarajeva i Muzejom grada Sarajeva. Izložba nije imala prateću štampanu dokumentaciju, tako da o njoj pisani trag ne postoji(25).

Tijekom 1992. godine Gradski zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo (današnji Kantonalni zavod) je priredio izložbu pod nazivom »Hadži-Sinanova Silandar Mustafa-pašina tekija u Sarajevu«. Izložbu je radila grupa autora.

Objekat ženske kuće

Ženska kuća je smještena jugozapadno od tekijskog kompleksa, prislonjena uz jugozapadni zid semar:hane. Od tekijskog kompleksa je razdvojena visokom kamenom ogradom, debljine oko 30 cm. Južni dvorišni zid tekijskog kompleksa ograđuje i žensku kuću.

Jednostavna drvena dvokrilna vrata, smještena na južnom dvorišnom zidu, vode u prostrano dvorište koje se nalazi ispred kuće.

Ulaz u objekat je smješten na jugoistočnoj strani. Ženska kuća je prizemni objekat, vanjskih dimenzija 11,0 x 8,0 m. Dvodolni krov pokriva objekat tlocrtnne sheme u obliku slova »L«.

Po dispoziciji, iz centralnog hodnika se pristupa u dvije sobe i kuhinju, iz koje se ulazi u ostavu.

Obzirom da je objekat zidan od istog materijala i istom tehnikom kao i tekija, pretpostavka je da je nastao istovremeno s njom.

Mezarje unutar tekijskog dvorišta

U dvorištu Hadži Sinanove tekije postoje četiri groba označena nišanima. Iz epitafa na nišanima saznaje se da su u tekijskom dvorištu sahranjena trojica šejhova tekije i Mir Hakija, sin čuvenog Ali-Galib paše Rizvanbegovića.

Dva groba šejhova tekije je do II svetskog rata natkrivalo turbe(26), koje je prilikom bombardovanja 1943. godine srušeno. Za turbe se ne zna kada je točno podignuto, ali svakako ne prije smrti šejha Mehmeda (1885. godine) i šejha Muhameda (1777. godine). Istraživanja pokrenuta 1991. godine nisu donijela podatke na osnovu kojih bi bilo moguće izvršiti faksimilsku rekonstrukciju turbeta. Zahvaljujući geodetskoj podlozi iz 1882. godine, istraživanjima ostatka temelja i pronađenoj fotografiji snimljenoj početkom XX stoljeća koja prikazuje kut objekta, moguće je sa velikom sigurnošću utvrditi položaj turbeta, njegove dimenzije i vrstu krovnog pokrivača. Tako se došlo do podataka da je turbe bilo kvadratnog oblika, pripadalo zatvorenom tipu turbeta i bilo pokriveno keramidom(27).

Uz glavni nišani šejhova Mehmeda, sina hadži Hasana, šejha Muhameda Tokatlje i šejha Saliha (umro 1874. godine) su oblikovani u formi kaderijskih kapa.

Natpis na nišanu šejha Muhameda je pisan u stihovima na turskom jeziku, nesh pismom. Natpis je uklesan u dvanaest kosih redova, gdje su po dva reda rastavljena linijama. Kronogram su sastavila dvojica pjesnika, Isević Muhamed i Mehmed Mejlija, što je izuzetna rijetkost.

Natpis na nišanu šejha Mehmeda je pisan u stihovima na turskom jeziku, nesh pismom. Natpis je uklesan u dvanaest kosih redova.

Natpis na nišanu šejha Saliha je uklesan na jednoj široj strani uzglavnog nišana koji je pri dnu

pukao, te je natpis usljed toga oštećen. Natpis je pisan u stihovima na turskom jeziku, običnim nesh pismom.

Mir Hakijin grob(28) je manji kameni sarkofag koji se ističe ljepotom izrade. Ukrašen je plitko reljefnim biljnim ornamentima i nišanima sa derviškom kapom. Natpis, uklesan na uzglavnom nišanu, pisan je u stihovima na turskom jeziku.

Pored navedena četiri groba, na južnoj strani mezarja unutar tekijskog dvorišta nalazi se nekoliko derviških nišana, koji su ovdje preneseni iz starog muslimanskog groblja Čekrekčinice (danas Veliki park kraj Titove ulice).

Graditeljska cjelina Sarač Alijine džamije

Prema konceptu prostorne organizacije Sarač Alijina džamija u Sarajevu pripada jednodimenzionalnim džamijama sa otvorenim trijemom i kamenom munarom. Natkrivena je viševodnim krovom.

Objekat džamije predstavlja izduženu kubusnu građevinu. Dimenzije stranica objekta, mjerene izvana, iznose 12,55 x 11,90 m. Visina objekta, mjereno od poda do ravne tavanice, iznosi 5,34 m, a munare zajedno sa alemom oko 27,50 m.

Džamija ima kamene zidove debljine 0,80 cm, izvana malterisane, iznutra krečene.

Volumen unutrašnjeg prostora zatvaraju četiri zida koja primaju opterećenje četverovodnog krova.

Trijem džamije, visine oko 5,50 m, u potpunosti je otvoren samo sa ulazne, sjeverozapadne strane. Sa jugozapadne strane trijem je zatvoren kamenim zidom visine oko 2,0 m, na koji se, do visine ravne tavanice, nastavlja drvena pregrada izvedena kao mušebak – od drvenih letvica postavljenih dijagonalno(29). Uz trijem sa sjeveroistočne strane je sagrađen pomoćni objekat, čiji zid, visine oko 4,0 m zatvara trijem sa navedene strane. Drvena tavanica, koja prekriva konstrukciju krova, je izvedena konstrukcijom "šašavaca" – šiša.

Krov na trijemu džamije se oslanja na pet drvenih stubova pravokutnika presjeka, dimenzija 15 x 20 cm(30). Krovna greda se preko sedla, jednostavno profilisanih na krajevima, oslanja na stubove. Stubovi se "učepljuju" u gredu, kojom su međusobno povezani, bez posredstva kapitela.

Vanjske sofe su dimenzija 3,80 x 3,35 m desna (posmatrano frontalno prema ulazu u džamiju), odnosno 6,0 x 3,35 m lijeva, visine oko 50 cm. Pod sofa je izveden kao brodski pod. Ograda vanjskih sofa je urađena od drveta, sa poljima popunjenim okomito postavljenim letvicama.

Kvadratna baza munare, visine oko 5,20 m, stranice kvadrata 2,25 m, ima unutrašnji poluprečnik oko 0,80 m. Dvanaestostrano stablo munare ima blagi konusni oblik. Visina munare do šerefe je oko 16,50 m, do krova oko 23,0 m, dok visina munare bez alema iznosi oko 26,0 m.

Dvanaestkutna munara je malterisana i ukrašena kamenom plastikom. Početak i kraj tijela munare je naglašen jednostavnim vijencem i dekoriran frizom stilizovanih listova, dok je dio početka šerefe i dio ispod krova dekoriran frizom slijepih arkada. Ograda šerefe je jednostavno izvedena od kamenih ploča. Sve dekoracije na munari su bojene svijetlozelenom bojom.

Krov munare je pokriven limom.

Ulaz u munaru je iz prizemne razine prostora džamije.

Prozori na fasadama objekta su postavljeni u dva vodoravna pojasa.

U prvom vodoravnom pojasu, na svim fasadama, su postavljena po dva pravokutna otvora (dimenzija cca 100 x 160 cm/širina x visina pravokutnog dijela prozora), koja sa vanjske strane imaju jednostavne drvene okvire i demire od kovanog željeza. Samo prozori na ulaznoj, sjeverozapadnoj fasadi, umjesto demira imaju drvene mušepke. Otvori donjeg pojasa imaju dvostruke prozore. Prozori postavljeni na vanjskoj strani zida su dvokrilni, podijeljeni u tri polja. Jednaki njima su i prozori postavljeni sa unutrašnje strane, na polovini debljine zida. Iznad prozora su izvedeni otvori završeni prelomljenim lukom (visine do tjemena luka 45 cm). Otvori su sa vanjske strane zatvoreni kamenim perforacijama sa floralnim ornamentima. Otvori su smješteni u polje, završeno prelomljenim lukom, čija je površina uvučena u odnosu na ravan zida. Sa unutrašnje strane otvori su zatvoreni prozorima, postavljenim u ravni unutrašnjih zidova.

Prozori drugog vodoravnog pojasa (dimenzija cca 80 x 170 cm, visina do tjemena luka) su postavljeni u istim okomitim osovina kao i prozori prvog pojasa. Završetak prozora je naglašen prelomljenim lukom. Poput otvora donjeg pojasa i otvori gornjeg pojasa su izvedeni kao dvostruki prozori. Prozori postavljeni na vanjskoj strani zida se sastoje od dva krila. Sa vanjske strane prozora su postavljeni drveni mušepci. Iznad lučnog dijela prozora je izvedeno prelomljenim lukom završeno polje, čija je površina uvučena u odnosu na ravan zida. Unutrašnji prozori, postavljeni u ravni unutrašnjeg zida, također su dvokrilni, podijeljeni na po tri polja.

U visini donje razine prozora drugog vodoravnog pojasa postavljen je po jedan okrugli otvor na jugozapadnoj fasadi i na jugoistočnoj strani džamijske niše. Otvori su postavljeni u prostoru mahfila. Zatvoreni su drvenim prozorom postavljenim u ravni unutrašnjeg zida.

Identičan otvor je postavljen i na mihrabskoj fasadi, u osi sa mihrabom u visini gornje razine prozora drugog vodoravnog pojasa. Otvor je sa vanjske strane zatvoren kamenim perforacijama, sa floralnim ornamentima, a sa unutrašnje drvenim prozorom postavljenim u ravni unutrašnjeg zida, podijeljenim na devet polja.

Ulazni portal prema svojoj opštoj koncepciji i tipološkim odlikama pripada trećoj grupi portala (podjela po A. Andrejeviću, iznijeta u *Islamska monumentalna umetnost XVI veka u Jugoslaviji*). Portal, dimenzija 2,65 x 4,15 m, se iz ravni zida ističe za 22 cm. Portal je uokviren jednostavno izvedenim pravokutnim okvirom. Portal je samo malterisan.

Tarih o obnovi džamije je postavljen između okvira portala i ulaznih vrata. Tarih je uklesan na kamenoj ploči, dimenzija 1,0 x 0,55 m. Pisan je u stihovima, na turskom jeziku, lijepim *dželi-nesh* pismom. Iz teksta tariha(31) je vidljivo da je obnovu džamije izveo izvjesni Junus-efendija Halačević.

Ulazna vrata su drvena, dvokrilna. Jedina dekoracija na njima su jednostavno profilisana kvadratna, odnosno pravokutna polja, postavljena po tri na svako krilo vrata.

Unutrašnji prostor džamije je podijeljen na dva dijela, unutrašnje sofe sa prostorom mekteba (niža vjerska škola) i glavni molitveni prostor(32).

Unutrašnja sofa, dimenzija 3,05 x 3,60 m, je smještena sa lijeve (posmatrano frontalno prema mihrabu) strane džamijskog prostora. Odignuta za oko 20 cm od poda džamije unutrašnja sofa je od glavnog molitvenog prostora odvojena drvenom pregradom. Drvena pregrada se proteže cijelom visinom sofe, od džamijskog poda do tavanice mahfila. Izvedbom je podijeljena na dva dijela. Donji dio čini drvena ograda, napravljena od okomito postavljenih gredica. Gornji dio pregrade je zastakljen, staklima postavljenim između drvenih panela završenih u obliku stilizovane konjske potkovice.

Istom drvenom pregradom je od glavnog džamijskog prostora odijeljen i desni dio, prostor mekteba. U želji da se dobije što veći prostor za mekteb, osnovni džamijski prostor je proširen sa sjeveroistočne strane za nišu dimenzija 1,90 x 4,28 m (širina x dužina). Na taj način je dobiven prostor mekteba, sveukupne površine 23 m².

Sa prostora unutrašnje sofe, kroz munar u se penje na mahfil. Drveni mahfil, dimenzija 18,0 x 6,0 m u enterijeru objekta je postavljen kao prednji mahfil, odnosno samo uz ulazni zid. Nekada šest, a danas sedam drvenih stubova, od kojih su dva prionjena uz zidove, nose konstrukciju mahfila. Drveni stubovi su kvadratnog presjeka, međusobno povezani gredom.

Ograda mahvila je urađena od drveta. Polja između stubova su popunjena okomito postavljenim gredicama. Pod je daščani. Konstrukcija mahvila je sa donje strane sakrivena konstrukcijom drvenih "šašavca" – šišeteta.

Grede podne konstrukcije mahvila se produžavaju ispred ograde i nose drvene daske, postavljene u visini poda mahfila. Debljina podne konstrukcije mahvila je sakrivena koso postavljenim malim daskama koje popunjavaju prostor između greda podne konstrukcije. Sve daske su bojene smeđom bojom i na svim su tamnožutom i oker bojom iscrtani cvjetovi. Na svakoj dasci su iscrtana po dva struka cvijeća. Cvjetni motivi se ne ponavljaju i sve ukupno se javlja oko osam vrsta cvijeća.

Glavni molitveni prostor džamije je skoro pravilni kubus, sa dimenzijama, mjeranim iznutra, 6,56 x 7,94 m. Zatvoren je ravnom drvenom tavanicom. Drvena tavanica je urađena konstrukcijom "šašavca" – šišeteta. Visina unutrašnjeg prostora, mjereno od poda džamije do tavanice, iznosi 5,34 m.

Viševodni krov džamije je danas pokriven crijepom(33).

Sve unutrašnje zidne površine džamije su malterisane i okrečene. Na svim zidnim površinama je postavljena lamperija, visine oko 1,0 m. Unutar džamije je provedeno plinsko grijanje.

Na zidovima džamije je postavljen veći broj levhi, raznih oblika i formi pisanja. Sedam levhi postavljenih u gornjoj ravni prozora drugog pojasa se svojom jednoobraznošću izrade ističu od ostalih. Postavljene su između prozora, i to dvije na mihrabskom, dvije na jugozapadnom i tri na sjeveroistočnom zidu. Levhe su pravokutne, crne boje, i na njima su zlatnom bojom ispisana imena Božijih poslanika.

Mimber, dimenzija 3,82 x 0,75 m, visine 4,50 m, mjerene do vrha piramidalnog krova, odnosno 5,30 m do vrha alema postavljenog na piramidalnom krovu, sačinjavaju tri dijela: portal sa stepeništem i drvenom ogradom, gornji piramidalni dio kojeg nose četiri kvadratna stupića povezana prelomljenim lukovima i bočne trokutne površine koje se prostiru ispod ovog dijela i ograde stepeništa. Portal mimbera je završen trokutnom krunom i stilizovanim vijencem na njoj. Puna drvena ograda mimbera je izvedena od drvenih greda. Bočne stranice u podnožju su dekorirane sa tri slijepe niše. Prolaz ispod gornjeg dijela mimbera je zatvoren zelenim platnom. Na vrhu piramidalnog krova je alem sa tri jabuke, završen japrakom.

Sav mimber je bojen i dekoriran floralnim i geometrijskim motivima. Za bojenje su korištene svijetla oker (za portal, konstrukciju i piramidalni krov) i svijetla oker-zelena boja. Površine bojene svijetlo oker bojom su dekorirane zvjezdama, a površine bojene svijetlo oker-zelenom bojom stilizovanim lilijanima. Sve dekoracije su bojene tamnocrvenom i oker bojom.

Prostor mihraba, širine 1,80 m i visine 4,50 m, je izvučen iz ravni zida za 10 cm. Okvir mihraba je pravokutan, izveden sa profilacijom na dijelu prelaska ka unutrašnjoj plohi.

Sedmostrana mihrabska niša, širine 1,24 m i visine 3,50 m, je zasvedena bojenom stalaktitnom dekoracijom postavljenom u šest redova. Ispod stalaktitne dekoracije se nalazi levha ispisana na zidu mihrabske niše.

Kompletan prostor mihraba je bojen i dekoriran floralnim motivima. Za bojenje su korištene nijanse svijetlosmeđe-zelene boje. Okvir mihraba je najtamniji. Sve profilacije i okomite podjele mihrabske niše su bojene tamnocrvenom bojom. Motivi floralne dekoracije su bojene tamnocrvenom, oker i zelenom bojom.

Stalaktitna dekoracija je bojena crvenom, zelenom i zlatnom bojom. Levha unutar mihrabske niše je napisana zlatnom bojom na tamnocrvenoj podlozi uokvirenoj zlatnim pravokutnikom.

U uglu jugoistočnog i sjeveroistočnog zida je postavljen ćurs (predikaonica). Donji dio drvenog ćursa je ukrašen sa nišama završenim prelomljenim lukom. Na svakoj strani ćursa su postavljene po dvije niše. Ograda je napravljena od okomito postavljenih drvenih gredica. Krajnje grede, postavljene uz zidove su završene ukrasom u obliku vrha koplja.

Ćurs je bojen i dekoriran floralnim motivima. Za bojenje konstrukcije ćursa i ograde je korištena svijetlosmeđa boja, dok su niše bojene svijetlo oker bojom. Motivi floralne dekoracije, raspoređeni po cijelom ćursu, su bojene tamnocrvenom, tamnoplavom i oker bojom.

Objekti uz džamiju

Uz sjeveroistočni dio trijema džamije smještene su dva pomoćna objekta. Objekat koji se naslanja na trijem džamije je građevina pravokutnog tlocrta, bez prozorskih otvora, pokrivena jednovodnim krovom. Ulaz je sa sjeverozapadne strane, iz džamijskog dvorišta. Objekat služi kao ostava.

Drugi objekat se naslanja na sjeverozapadni zid prvog. Građevina je pravokutnog tlocrta, bez prozorskih otvora, pokrivena jednovodnim krovom. Ulaz je sa jugozapadne strane, iz džamijskog dvorišta. Funkcija ovog objekta je WC.

Uz jugozapadni zid džamijskog dvorišta postavljena je česma za uzimanje abdesta (obavezno pranje prije molitve). Korito česme je pravokutno, napravljeno od betona.

Period u kojem su navedeni objekti unutar džamijskog dvorišta sagrađeni nije poznat.

Dvorišni zid i ulazni portal

Džamijsko dvorište zatvara kameni zid visine oko 2,50 do 4,50 m, zavisno od nagiba ulice. Zid je malterisan sa unutrašnje i vanjske strane. Na njemu se nalazi pet kvadratnih otvora, postavljenih jedan na sjeveroistočnom, dva na sjeverozapadnom (ulaznom) i dva na južnom zidu (jugozapadni zid nije cijelom dužinom pravolinijski obzirom da je džamija smještena na uglu dvije ulice). Otvori, dimenzija oko 1,50 x 1,50 m, su postavljeni na vanjskoj strani zida. Okviri otvora su drveni i između njih su postavljeni demiri.

Ulaz u džamijsko dvorište je na sjeverozapadnoj strani. Izveden je bez ikakvih kamenih okvira ili dekoracija. Vrata su dvokrilna, napravljena od drveta, ukrašena zvekirima sa halkama za otvaranje vrata. Spojevi na vratima su izvedene željeznim šarkama i zakovicama.

Česma uz dvorišni zid

Česma uz džamijski dvorišni zid je sagrađena u isto doba kada i džamija (Kreševljaković, *Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu*, str. 75.). Voda za česmu je dovedena iz vrela Veliki Sedrenik, vodovodom što ga je 1509. godine sagrađio bosanski namjesnik Fizruzbeg (Ferizbeg) za svoj hamam na Baščaršiji.

Pred česmom se nalazi jednostavno četvrtasto kameno korito koje je izvorno. Kada je Kreševljaković, krajem tridesetih godina XX stoljeća istraživao česme u Sarajevu, za česmu u zidu Sarač Alijine džamije je naveo da »česma na Vrbanjuši stoji i sada netaknuta iako ne služi svojoj svrsi poodavno«.

Česma je, u nepoznatom periodu, obnovljena i danas je u funkciji.

Mezarje uz Sarač Alijinu džamiju na Vrbanjuši

Mezarje na sjevernoj strani graniči sa objektom Sarač Alijine džamije, a na južnoj sa objektom Hadži Sinanove tekije. Parcelu groblja definiraju ulice Sagrdžije i Logavina sa istočne, odnosno sa zapadne strane.

Na mezarju se nalazi preko 150 pari nišana od kojih 96 imaju natpise. (Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 234)

Najstariji datirani nišani potječu iz 1555. godine. Međutim na groblju se nalazi i nekoliko nišana u obliku stela, manjih dimenzija, koji bi po obradi i formi, mogli biti i stariji, možda i iz XV stoljeća. Među nedatiranim spomenicima ističe se nišan sa turbanom u gužve. Dimenzije uzglavnog nišana su visina 2,62 m i osnovica 17 x 14 cm, a nožnog visina 2,35 m i osnovica 29 x 20 cm. Razmak između nožnog i uzglavnog nišana je 3,90 m.

Najmlađi datirani nišan nosi godinu 1289 po hidžri (1881. godina). Prema tome može se zaključiti da su na groblju uz Sarač Alijinu džamiju na Vrbanjuši ukopavani stanovnici okolnih ulica od XV stoljeća do danas⁽³⁴⁾.

Mujezinović je početkom sedamdesetih godina XX stoljeća datirao 96 nišana na ovom groblju, i za sve njih je dao osnovne informacije (imenima umrlih i godine ukopa). Između njih 96 izdvojio je 17 nišana koje je opisao i dao prijepis natpisa na njima. Neki od tih nišana su ukrašeni biljnim ornamentima, malim rozetama i cvjetićima poput nišana Hadži Mahmuda iz 1060. (1650.) godine, za kojeg je poznato da je obnovio Mevlevijsku tekiju na Bendbaši.

Prema natpisima na nišanima neki od ukopanih na ovom groblju su: Velijudin efendija, mualim Gazi Husrevbegovog mekteba i otac poznatog sarajevskog učenjaka, astronoma i pravnika Muhameda Razi Velihodžića (1060/1650); šejh Vejs, sin šejha Hadži Sinanove tekije, šejha Muhameda (1197/1782/83); Muhamed aga, srebrenički dizdar (1216/1801/02); Derviš Mustafa, sin Osman-age (1282/1865), itd.

Uz glavni nišani nad grobovima šejha Vejsa i Derviš Mustafe imaju derviške kape.

Turbe hadži Sinan-age i njegove žene Sakine

Turbe hadži Sinan-age i njegove žene Sakine je smješteno u groblju uz Sarač Alijinu džamiju, uz objekat Hadži Sinanove tekije.

Podignuto je, najvjerojatnije polovinom XVII stoljeća, odmah nakon smrti Sinan-age (umro 1639/1640. godine). Njegova žena Sakina je umrla ranije, 1618/1619. godine, i prvobitno je bila ukopana u groblju na Kovačima.

Tipološki, turbe pripada drugom tipu turbeta – turbe otvorenog tipa (tipologija po Aliji Bejtiću, iznijeta u Spomenici osmanlijske arhitekture u BiH). Turbe hadži Sinan-age predstavlja jedan od najljepših i najuspjelijih primjeraka turbeta ovog tipa.

Dva sarkofaga u turbetu počivaju na kamenom postamentu, gotovo kvadratne osnove (4,15 x 4,25 m). Četiri vitka stuba u uglovima, sa lijepo izrađenim bazama i kapitelima, nose konstrukciju kupole. Opterećenje sa kupole i tambura se na stubove prenosi pomoću trompi.

U dva nasuprotna ugla trompi su vidljivi tragovi oslikavanja.

Oba para nišana na sarkofazima predstavljaju izuzetno vrijedne primjerke sarajevske izrade.

Nišani Sakine počivaju na sarkofagom od precizno klesanih velikih kamenih ploča. Na uzglavnom nišanu, izvedenom u obliku stele, visine 1,05 m i osnovice 26 x 9 cm, uklesan je natpis u prozi na arapskom jeziku. Pismo je lijepo i dosta krupno *dželi-nesh*. Iznad i ispod natpisa veoma slikovito i uspješno su izvedeni biljni ornament i arabeske. Nožni nišan je iste veličine i oblika, ali bez ukrasa.

Nišani hadži Sinan-age su izrađeni po uzoru na skopaljske nišane. Uzglavni nišan, sa turbanom u gužve, visok je 1,70 m i ima osnovicu 19 x 19 cm. Na uzglavnom nišanu je natpis na arapskom jeziku, ispisan u četiri polja, sa sve četiri strane nišana, pisan neobično lijepim *nesh-dželi* pismom, mjestimično vokaliziranim. Ispod natpisa su izvedene arabeske kao i kod nišana njegove žene. (M. Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 232, 234.)

Turbe je, usljed snijega, obrušeno 1883. godine, a obnovljeno 1902. godine od strane Odbora za uređenje mezaristana, o čemu postoji natpis na turbetu⁽³⁵⁾. Kamena ploča na kojoj je uklesan ovaj natpis uzidana je ispod kupole, sa sjeverne strane turbeta.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu je 1890. godine stavila graditeljsku cjelinu Hadži Sinanove tekije pod zaštitu.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine do 2002. godine Hadži Sinanova tekija u Sarajevu je bila evidentirana pod rednim brojem 27 i kategorizirana kao objekat I kategorije.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine do 2002. godine Groblje uz Hadži Sinanovu tekiju u Sarajevu je bilo evidentirano pod rednim brojem 15 i kategorizirano kao objekat II kategorije.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine do 2002. godine Turbe Hadži Sinanage i njegove supruge u Sarajevu je bilo evidentirano pod rednim brojem 32 i kategorizirano kao objekat II kategorije.

Na Privremenoj listi nacionalnih spomenika Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika **Hadži Sinanova tekija u Sarajevu** je upisana pod rednim brojem **548**.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi⁽³⁶⁾

Tijekom svog postojanja Hadži Sinanova tekija je više puta popravljana i obnavljana. Na osnovu pisanih izvora, tačnije na osnovu sačuvanih natpisa u tekiji, zna se za dvije obnove tekije koje su bile širih razmjera, a izvedene su do XX stoljeća.

Prva obnova, prema natpisu na kamenoj ploči uzidanoj nad semanhanom, je izvršena

1708/1709. godine⁽³⁷⁾. Tekija je, vjerojatno, prethodno stradala u velikom požaru prilikom provale princa Eugena Savojskog **1697.** godine⁽³⁸⁾. Obnovljena je od strane bosanskog namjesnika Karalijan Ali-paše. Već samo postojanje kronograma o obnovi ukazuje na činjenicu da je obnova bila širih razmjera.

Druga obnova tekije, također prema natpisu⁽³⁹⁾ ispisanom na papiru naljepljenom na dasci (levhi), se desila **1774.** godine. Novac za obnovu tekije je dao bosanski vezir Muhamed-paša Muhsinović.

U periodu Austro-Ugarske monarhije Zemaljska vlada je stavila tekiju pod zaštitu i odobrila periodičnu subvenciju. Tada je obnovljen čitav kompleks tekije i mezarja sa Sarač Alijinom džamijom, a radove su obavili dekorateri arhitekta Hansa Nimetszheka, koji su godinu ranije radili na obnovi Begove džamije. Obzirom na podatke o učestalim potrebama za različitim popravkama neposredno nakon ove obnove, zaključuje se da je ona bila površna i neistrajna.

Tijekom II. svjetskog rata, **1942.** godine, tekija je teže oštećena. Prilikom bombardiranja je uništen jedan dio južnog ogradnog zida dvorišta tekije, a oštećen je i jugoistočni kut semanhane. Turbe šejha Mehmeda i šejha Saliha, koje se nalazilo u dvorištu ispred halvat odaje, u potpunosti je uništeno.

Odmah nakon II. svjetskog rata, **1946.** godine, izvršena je opravka krova i elektroinstalacija u tekiji. Molerske radove na mihrabu je izveo stolar Rizvić.

Zavod za zaštitu spomenika kulture Narodne Republike Bosne i Hercegovine je **1950.** godine izvršio jedan manji zahvat na dekoraciji zidova u pasažu. U to vrijeme u Zavodu nije bilo stručnjaka konzervatora, stoga je posao izvršio majstor-dunđer. Tom prilikom je izvršeno površinsko ljepljenje pukotina i oštećenih dijelova zapisa običnim malterom. Ova konzervacija se primjećuje na sjevernom zidu pasaža.

Prvi profesionalni konzervatorski zahvat je izvršen **1952.** godine. Tom prilikom su izvedeni samo spasavalački radovi na tekiji, odnosno:

- ozidan je ogradni dvorišni zid od postojećeg klesanog kamena, koji je umjesto krova na dvije vode dobio završetak od betona sa prepustima od 10 cm na obje strane,
- konsolidovan je jugoistočni kut semanhane.

U jesen **1955.** godine »posebna komisija pregledala je pored ostalih objekata u Sarajevu i Hadži-Sinanovu tekiju. Tom prilikom je ustanovljeno da je na sačuvanim dekoracijama u trijemu tekije potrebno što hitnije izvršiti neke spasavalačke radove. Pregledom je ustanovljeno da se na pojedinim mjestima oslikani malter potklobučio i rastavio od svoje podloge, te da je na tim mjestima potrebno izvršiti injektiranje kazeinskim tutkalom, a da čišćenju i prezentaciji ovih zapisa treba prići tek nakon završenih arhitektonsko-konzervatorskih radova na čitavom objektu«. (*Mujezinović, 1958., 101*)

Vakufske vlasti u Sarajevu su **1956.** godine predložile da se u prostorije tekije smjesti zbirka vakufskog muzeja. Stoga je te godine Zemaljski zavod za zaštitu spomenika kulture NR BiH izradio investicioni program najnužnijih spasavalačkih radova od kojih su, u periodu **1956/57.** godina izvedeni:

- zamjena stare krovne konstrukcije zdravom tesanom jelovom građom u starim dimenzijama i starom obliku,
- postavljanje ćeramida za pokrov,
- izvođenje betonskog kanala ispod razine poda uz sjeverni zid tekije, kao privremena sanacija objekta od oborinskih i podzemnih voda,
- malterisanje krečnim malterom na savremen način unutrašnjih zidova prostorija tekije,
- izmjena kompletne električne instalacije,
- izmjena dvoja vrata, koja su izvedena po uzoru na ranija,
- izrada dva nedostajuća prozora na tekiji,
- zastakljivanje svih prozora sa običnim staklom debljine 2 mm,
- izmjena kaldrme u pasažu i trijemu do simanhane, obzirom da je stara bila oštećena (kamen za kaldrmu je obrađivan i postavljan na podlogu nabijenu pijeskom),
- zamjena dvokrilnih ulaznih vrata u tekiju, obzirom da su postojeća, novije izrade, kvarila opšti izgled pročelja tekije; nova vrata su izvedena od hrastovine uz primjenu starih elemenata,
- konzervacija i popravka karakterističnog dimnjaka u obliku osmokutne piramide postavljenog iznad prostora kafe odžaka,
- preziđivanje zida starog groblja smještenog uz tekiju.

Konzervatorskim radovima na ornamentima se pristupilo u ljeto **1957.** godine. Tom prilikom je:

- uklonjena česma koja se nalazila kod ulaza na južnom zidu pasaža ispod zapisa,
- zatim su kopirani svi zapisi u pasažu,
- uklonjena su dva naknadno postavljena potporna stuba uz južni i sjeverni zid pasaža, a koji su ometali slobodan pristup natpisima⁽⁴⁰⁾.

Pri ispitivanju stanja ugroženosti ovih zapisa, ustanovljeno je da se ispod oslikanog maltera nalazi drugi sloj maltera koji je nekada gorio. Zbog toga, oslikani malter se nije solidno vezao za nagorjelu podlogu, pa su tijekom vremena nastala potklobučenja. Osim toga izgorjeli sloj maltera koji je u svome sastavu imao veće količine organske materije (pozder, drvo, a možda i kom, jer su u njemu pronađene ugljenisane šljivove košpice) pretvorio se u crni porozni prah koji se pri najmanjem dodiru osipao. Kako se kazeinskim ljepljivom nije moglo izvesti vezivanje dva sloja maltera, konzervatori su se odlučili da iskopavanjem »žica« u poroznom malteru injektiranje vrše tečnim kazeinskim ljepljivom. Korištenjem postojećih i iskopavanjem novih šupljina stvorena je između donjeg sloja maltera i kamenog zida naka vrsta kazeinske armature koja je u obliku mreže učvrstila veći dio maltera(41).

Malter na kom je naslikan Sulejmanov pečat je bio odvojen od zida i gotovo u potpunosti visio, stoga se prilikom njegove konzervacije pristupilo pričvršćivanju za podlogu što je izvedeno injektiranjem tutkala sastavljenog od kreča, vode i kazeina(42). Poteškoću pri radu je činila neravna podloga, pa je kazein pdlazio između kamena u zid koji je inače tijekom vremena, a i ranijim požarom postao rastresit. Nakon injektiranja rozete pristupilo se njenom ljepljenju i čišćenju. Izvršenim probama je ustanovljeno da su prvobitne boje rozete otporne prema vodi, sapokalinusu i alkoholu, pa se moglo čistiti i ovim sredstvima.

U semanhani je izvršeno skidanje krečnih slojeva sa mihraba gdje su pronađeni natpisi. Također, tom prilikom su otkrivena i dva natpisa na sjevernom i zapadnom zidu semanhane. U semanhani je pored ovih zapisa pronađeno još nekoliko, ali su po riječima Mujezinovića »bili u takvom stanju da se nisu mogli održati, jer su to bili samo fragmenti jako oštećenih tekstova« (*Mujezinović, 1958., 101-103*)

Također je izvršeno fotosnimanje svih ornamenata i zapisa.

Gradski zavod za zaštitu i uređenje spomenika kulture u Sarajevu je 23.8.1979. godine pregledao tekiju s ciljem da se konstatuje njeno stanje u konstruktivnom smislu i napravio zabilješku sa sljedećim napomenama:

- Zidovi kule (objekta nad samim ulazom) se nalaze u stanju konstruktivne nestabilnosti;
- Krovna konstrukcija kao i pokrov na cijelom objektu su dotrajali, što uzrokuje prokišnjavanje;
- Fizičku stabilnost objekta ugrožava vlaga u zidu na sjevernoj stani cjeline prouzrokovana zemljanom nasipom od strane prema groblju;
- Semanhana se, u konstruktivnom smislu, nalazi u najlošijem stanju;
 - Na presjeku južnog zida i stropa pojavila se pukotina skoro po cijeloj dužini objekta koja se prilikom zemljotresa pojačala;
 - Na gredama koje nose podnu konstrukciju musandare pojavili su se progibi, a vjerovatno su i oslabili ležaji istih, što dovodi do progibanja konstrukcije;
 - Pokrov je dotrajao, a usljed prokišnjavanja u unutrašnjosti objekta je počeo opadati malter.

Nakon ponovnog otvaranja tekije, 1979. godine, otpočelo se sa samoinicijativnim adaptiranjem zapuštenih prostorija koje su vraćene u posjed tekiji. Pri tim radovima su nepovratno erozirani neki autentični tragovi koje su dokumentovani kod Mujezinovića.

Zavod za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti BiH – Sarajevo je u periodu 1981-1982. godine napravio snimak postojećeg stanja tekije i pristupio sanaciji tekije.

Radovima na sanaciji objekta su prethodili:

- Izrada plana akcije rada sanacije, rekonstrukcije i revitalizacije;
- Formiranje Odbora za sanaciju, rekonstrukciju i revitalizaciju od strane IVZ;
- Izrada projekta postojećeg stanja;
- Izrada projekata nove krovne i stropne konstrukcije Semanhane kao najugroženijeg dijela.

Na objektu Semanhane su izvršeni sljedeći radovi:

Podna konstrukcija i temelji:

- Paranje i dizanje postojećeg dotrajalog drvenog poda i podne konstrukcije, te uklanjanje nasipnog materijala ispod poda;
- Izrada betonskog rigola po sredini semanhane sa izlazom u podu prema vani i izrada nagiba terena i planiranje istog prema rigolu;
- Nasipanje i nabijanje sloja kamenog materijala debljine 25-33 cm;
- Osiguranje temelja semanhane iznutra po čitavom obimu dodatnom betonskom gredom, dimenzija 25 x 40 cm, uz mjestimično podbetoniranje temelja;
- Podbetoniranje dijela mihraba i osiguranje istog sa betonskom pločom, dimenzija 25 x 100 x 50 cm;
- Izrada novih temelja od betona, na iste postavljanje kamenih »ćursija« kao postolja za drvene stupove musandare;
- Izrada donje betonske podloge, preko kamene, debljine 10 cm, kao podloga za izradu

hidroizolacije.

Radovi na zidovima:

- Obijanje maltera radi izmjene dotrajalih (i izgorjelih) hatula, oko stolarije i sl., radi izrade novog sloja maltera;
- Zamjena hatula s obje strane zida sa AB serklažima, dimenzija 10 x 20 cm, i stvaranje međusobne veze između istih;
- Zamjena drvenog stropa u otvorima prozora i nadsvjetla AB pločom, debljine 5 cm (na taj način je ostvarena konstruktivna veza između gornje hatule i ove ploče);
- Unutar otvora za prozore umjesto košuljice na parapetima, koja je dotrajala, izrađuje se betonski pod sa umetnutim drvenim letvicama;
- Unutar prozorskih otvora, usljed dotrajalosti, betonom su zamijenjeni dotrajali dijelovi sedre;
- Zamjena stolarije prema prvobitnom izgledu i vrsti drveta;
- Osiguranje kamenog dovratnika ulaznih vrata »L« profilom, obzirom da je istom prijetila opasnost od raspadanja.

U prostoru dvorišta i groblja tekije su izvršeni slijedeći radovi:

- Popravka i dobetoniranje temelja tekije sa vanjske strane;
- Uklanjanje postojećeg betonskog rigola u groblju, proširenje i produbljenje istog do ispod kote poda semanhane, te izrada novog od betona u padu i preko kamene podloge;
- Izrada potpornog betonskog zida u groblju.

Tijekom ratnog perioda, **1992.-1995.** godine, tekija je pretrpjela manja oštećenja krova i fasade. Izuzetno loše stanje zidnih kaligrafija tekije je posljedica dugogodišnje prepuštenosti prokišnjavanju i vlazi.

Sa stihijskom obnovom tekije se ponovo počelo **1996.** godine, no zahvaljujući razumijevanju pojedinih derviša ti radovi su ubrzo prekinuti. Odbor tekije je ubrzo angažovao stručnjake službe zaštite Kantonalnog Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa zbog detaljne obnove tekije. Također je angažiran i stručnjak za konzervaciju zapisa na zidovima tekije koji su usljed neodržavanja i dugogodišnjeg prokišnjavanja i vlage bili izuzetno oštećeni.

U periodu od **1996.** do **1999.** godine izvršeni su radovi na obnovi tekije, ali i masivni građevinski radovi koji su unijeli nove elemente u kompleks tekije, kao što su kotlovnica, abdesthana i utilitarne prostorije(43). Također je u prostor semanhane uvedeno podno grijanje.

U neobjavljenom i neslužbenom izvještaju slikara konzervatora Nihada Čengića opisano je zatečeno stanje zidne dekoracije Hadži Sinanove tekije **1997.** godine kada je počela obnova. Radove je izvodio pomenuti slikar konzervator. Njegov stručni saradnik je bila dr. Stefanini Elisa (restaurator), te periodični učesnici: dr. Giordani Nicola i Marcezi Angela. Hemijske i stratigafske analize vršio je dr. Tuci Antonela. Saradnik na rekonstrukcijama bio je Hazim Numanagić (kaligraf-orijentalista), dok je pomoćne radove izvodio Nihad Misirić. Konzervatorsko-restauratorski radovi na dekoraciji Hadži Sinanove tekije trajali su u ljetnjim mjesecima **1997., 1998. i 1999.** godine.

Tom prilikom je ustanovljen »neujednačena razina zaprljanosti od čađi i prašine što je pojedine dijelove činilo potpuno nečitljivim. Na mihrabu je uočeno prisustvo više bojenih slojeva od kojih je posljednji bio iz **1946.** godine. Također su se očitavale otvorene pukotine strukturalnog karaktera koje su u ulaznom atriju bile okomite, a na Sulejmanovom muhuru i mihrabu vodoravne. Svugdje je bilo uočljivo potklobučenje maltera koje je rezultiralo pucanjem i otpadanjem na onim površinama gdje je fizičko djelovanje vode bilo kontinuirano. Primijećeno je da su kaligrafski zapisi periodično krećeni po rubovima.

Kao osnovni razlog propadanja gosp. Čengić je naveo dugogodišnju zapuštenost i neadekvatne intervencije.« (Čengić, 2005., 4)

»Dijagnostičkom analizom konzervatorskog statusa materije ustanovljeno je da je potklobučenje čok maltera izazvano njegovim nanošenjem na porozni, ugljenisani malter, ali da to ne ugrožava njegovu stabilnost, jer fizičke karakteristike koje mu daju vegetabilna vlakna čine da se ponaša poput krutog platna.

Masivno injektiranje kazeinskog ljepila pri prethodnom konzervatorskom postupku pedesetih godina uzrokovalo je pojavu gljivičnih kolonija na pojedinim zonama, dok je uporaba kudjelje natopljene krečno-kazeinskim vezivom pri istoj intervenciji pozitivno djelovala na onim partijama na kojima je primijenjena.

Mikroporoznost materije je izražena sporadično samo u zonama erozije.

Crna pigmentacija je stabilna, dok je crvena izbljedjela, a stratigrafske analize su pokazale prisustvo retušea sa crvenom, oker i crnom temperom.

Mnoge zone su u veoma lošem stanju koji iziskuje sveobuhvatnu intervenciju kojoj mora

prethoditi primarna konsolidacija koja bi omogućila građevinsku sistematizaciju objekta.« (Čengić, 2005., 4)

Opis konzervatorsko-restauratorskih zahvata u periodu od 1997. do 1999. godine

Čišćenje koje je dalo optimalne rezultate obavljeno AB solucijom i oblogama od japanskog papira, a u slučaju mihraba mehaničkim metodom kirurških skalpela su otklonjeni sukcesivni bojani slojevi i sporadični malterni nanosi.

Konsolidacija je obavljena metodom podvlačenja kudjelje natopljene u kazeinsko-krečnim desaliziranim vezivom, a mjestimično injektiranje iste vezivne solucije samo pod strateškim mjestima koja su se pomjerala na lagani dodir, te uz korištenje zidnih presa, malter je ponovno pričvršćen za zid.

Plombiranje i integracija otpalih djelova je realizirana čok malterom i kazeinsko-krečnim premazom, jer se ova primjena tradicionalnih materijala i tehnike se pokazala izuzetno kompatibilnom i efikasnom.

Retuš je izveden akvarelom sa maksimalnim respektom originala. (Čengić, 2005., 4)

5. Sadašnje stanje dobra

Graditeljska cjelina Hadži Sinanove tekije je u izuzetno dobrom stanju, obzirom da je nedavno obnovljena.

Namjera članova tekije jeste da nastave sa proširenjem i uređenjem kompleksa tekije koje bi podrazumijevalo gradnju prostorija za goste tekije, šadrvana i prostora za spravljanje ašure (jela od 40 različitih sastojaka, koje se spravlja u znak sjećanja na poslanika Nuha /Nou/ i potop).

Objekat ženske kuće, koji još uvijek nije vraćen u vlasništvo tekijskog odbora, je usljed neodržavanja u relativno lošem stanju.

Graditeljska cjelina Sarač Alijine džamije je u lošem stanju usljed neodržavanja. Objekat džamije je zapušten. Konstrukcija mahvila nije sasvim sigurna; čurs je prilično oštećen. Na dijelu objekta uz munaru su vidljivi tragovi prokišnjanja. Manja oštećenja objekta nastala granatiranjem u periodu 1992.-1995. godine nisu sanirana. Objekat džamije zahtijeva detaljnu restauraciju.

Mezarje uz Sarač Alijinu džamiju je u relativno dobrom stanju.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenikom (»Službeni glasnik BiH«, br. 32/02 i 15/03), Povjerenstvo je donijelo odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

- A. Vremensko određenje** (dobra nastala od prahistorije do 1960. godine)
- B. Historijska vrijednost** (veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)
- C. Umjetnička i estetska vrijednost**
 - i. Kvalitet obrade,
 - ii. Kvalitet materijala,
 - iii. Proporcije,
 - iv. Kompozicija,
 - v. Vrijednost detalja.
- D. Čitljivost** (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)
 - ii. Svjedočanstvo o historijskim mijenama,
 - iii. Djelo značajnog umjetnika ili graditelja,
 - iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnoj maniri.
- E. Simbolička vrijednost**
 - i. Ontološka vrijednost,
 - ii. Sakralna vrijednost,
 - iii. Tradicionalna vrijednost,
 - iv. Vežanost za rituale ili obrede,
 - v. Značaj za identitet skupine ljudi.
- F. Ambijentalna vrijednost**
 - i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
 - ii. Značenje u strukturi i slici grada,
 - iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja.
- G. Izvornost**
 - i. Oblik i dizajn,
 - ii. Materijal i sadržaj,

- iii. Namjena i uporaba,
 - iv. Tradicija i tehnike,
 - v. Položaj i smještaj u prostoru,
 - vi. Duh i osjećanja,
 - vii. Drugi unutarnji i vanjski činitelji.
- H. **Jedinstvenost i reprezentativnost**
- i. Jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila.
- I. **Cjelovitost** (cjeline, područja, zbirke)
- i. Fizička cjelovitost (kompaktnost),
 - ii. Homogenost,
 - iii. Zaokruženost (kompletnost),
 - iv. Nenarušenost stanja.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja ambijentalne cjeline – Hadži Sinanove (Silahdar Mustafa-paše) tekije sa Sarač Alijinom džamijom i mezarjem uz nju u Sarajevu nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1937. Skarić, Vladislav, *Sarajevo i njegova okolina od najstarijih vremena do Austro-Ugarske okupacije*, Bosanska Pošta, Sarajevo, 1937.
1939. Kreševljaković, Hamdija, *Vodovodi i gradnje na vodi u starom Sarajevu*, Islamska dionička štamparija, Sarajevo, 1939.
1953. Bejtić, Alija, *Spomenici osmanlijske arhitekture u BiH*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo
1958. Mujezinović, Mehmed, "Kaligrafski zapisi u Sinanovoj tekiji u Sarajevu i njihova konzervacija", *Naše starine*, Sarajevo, 1958.
1959. Mujezinović, Mehmed, "Konzervacija Hadži Sinanove tekije u Sarajevu", *Naše starine*, Sarajevo, 1959.
1973. Bejtić, Alija, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej grada Sarajeva, 1973.
1974. Klaić, Bratoljub, *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zora, Zagreb, 1974
1983. Redžić, Husref, *Studije o islamskoj arhitektonskoj baštini*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1983.
1986. Čehajić Džemal, *Derviški redovi u Jugoslovenskim zemljama*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1986.
1995. Ismet Bušatlić, Dženana Gološ i dr., *Hadži-Sinanova tekija u Sarajevu*. Katalog izložbe. Gradski zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, Sarajevo 1992.
1998. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knjiga I, 3. izdanje, Biblioteka Kulturno naslijeđe, Sarajevo Publishing, 1998.
2005. Nihad Čengić, *Koncizni izvod iz radne dokumentacije konzervacije zidnih kaligrafija*. Neobjavljena radna dokumentacija, 2005.
- Orman, Amir, Monografski rad - *Postank Silahdar Mustafa-pašine tekije u Sarajevu*, neobjavljen rad
 - Sikirić, Šaćir, *Sarajevske tekije*
 - Šejh Hadžibajrić Fejzulah, Iz knjige "Istine o tesavvufu"

- Šejh Hadžibajrić Fejzulah, *Abdul-Kadir el-Gejlani, život, vrijeme, svojstvo, djela i potomstvo*
- Šejh Hadžibajrić Fejzulah, *Tesavvuf, tarikati i tekije Islamske zajednice BiH danas*
- Šejh Hadžibajrić Fejzulah, *Naša četrdeset medžlisi zikira danas*
- Čehajić Džemal, *Mistična škola kaderija u BiH*
- dokumentacija Kantonalnog Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo

- (1) Za podatke o tesavvufu, tarikatima i tekijama uopće korištena su sljedeća objavljena djela: Šaćir Sikirić, *Sarajevske tekije*; Džemal Čehajić, *Mistična škola kaderija u BiH i Derviški redovi u Jugoslovenskim zemljama*; i djela autora Fejzulah Hadžibajrić, *Iz knjige »Istine o tesavvufu«*; *Šejh Abdul-Kadir el-Gejlani, život, vrijeme, svojstvo, djela i potomstvo*; *Tesavvuf, tarikati i tekije Islamske zajednice BiH danas* i *Naša četrdeset medžlisi zikira danas*.
- (2) Islamski tesavvuf, s obzirom na to da se bazira na principima i učenju islama, razlikuje se npr. od asketizma, koji počiva na monaštvu. Islam usklađuje pobožni život sa društvenim težnjama ka napretku i razvoju. Islamski tesavvuf nikada nije naginjao monaštvu, niti su se njegovi nosioci isključivali iz tokova života ili blokirali njegove pozitivne tendencije. U stvari, sufije su bili majstori, zanatlije, radnici, političari, pjesnici, znanstvenici, kaligrafi, vojnici. Istinski tesavvuf nije u suprotnosti sa svim onim što afirmira napredak i razvoj. Ako neki čovjek poželi moralno i duhovno usavršavanje, to nikako ne znači da će tada doći u suprotnost sa svojim svakodnevnim životnim djelatnostima.
- (3) »Pristaše ovog pravca se nazivaju sufije (arapski *sūfi*). Prvi nosilac imena sufi jeste Hašim es-Sufi, iz 150/767. godine. Oko 200/815. godine u Aleksandriji se pojavila grupa ljudi koji su propovijedali »Emr-bil-m'aruf« - izvršavanje Božjih odredbi, a svijet ih je nazvao Sufijjun.« Hadžibajrić, Fejzulah
- (4) »Šeriat je skup islamskih propisa, po kojima se vladaju muslimani i muslimanke. To je ustvari, vjerski zakon, čiji su glavni izvori Kur'an i Hadis. Kur'an je Božji govor, a Hadis je ono što je Muhamed a.s. rekao, uradio ili vidio da to drugi rade pa svojom šutnjom odobrio.« Hadžiabdić, Naim, *Ilmihal*, str. 34.
- (5) Sufijski tarikat je škola koja se koncentrira oko misli i smjernica nekog učenjaka koji ima poseban metod u usmjeravanju učenika ka usavršavanju znanja i prakse. Kada su se pojavili tarikati, u početku su bili samo škole duhovnih, moralnih i metodoloških smjernica. Nisu bili u međusobnoj kontradiktornosti u odnosu na akademske i šerijatske propise. Razlika je bila samo u načinu odgoja i dovođenja učenika do puta Istine. kao i moralnog savršastva.
- (6) Nazivi redova (tarikata) potječu od imena ljudi koji su ih osnovali. Pripadnici reda usvajaju osnivačev metod obuke, koriste njegovo mistično iskustvo i slijede pravila sufijskog života kojih se on držao i zacrtao.
- (7) O bogatstvu Sinan-age i gradnji tekije govori i Vladislav Skarić, iznoseći podatke o ucjenjivanju i zatvaranju Hadži Sinan age od strane bosanskog vezira Abaza Mehmed-paše, 1628. godine. Također daje podatak da je hadži Sinan agin sin, Mustafa, postao carski sillahdar 1634. godine.
- (8) Natpis na kamenoj ploči dimenzija 65 x 40 cm, uzidanoj nad ulazom u semanhanu, uklesan lijepim *nesh* pismom u deset polustihova govori o obnovi tekije 1708/1709. godine. Natpis u stihovima na turskom jeziku, pisan lijepim *nesh* pismom, ispisan na papiru nalijepljenom na dasci (levhi) govori o drugoj obnovi tekije, iz 1774. godine. Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 248, 249.
- (9) Redosljed poznatih šejhova i zastupnika šejhova tekije je preuzet iz monografije o Postanku Silahdar Mustafa-pašine tekije u Sarajevu, Orman Amira, neobjavljen rad.
- (10) Turski, *sarač* – remenar, sedlar, kožar; Klaić, Bratoljub, *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, str. 1173.
- (11) Pod »kod nas« se smatra SFR Jugoslavija – članak je pisan 1958. godine
- (12) Objekat tekije je prvobitno, najvjerovatnije, bio izgrađen u tri trakta. Trakt uz južni zid dvorišta tekije je u izvjesnom periodu srušen (svakako nakon XIX stoljeća, jer je vidljiv na kartama iz Austro-Ugarskog perioda). Postojanje trakta uz južni zid su potvrdila i arheološka iskopavanja, kojima su otkriveni temelji neidentifikovanih prostorija. Vjerovatno je u ovom traktu bila smještena musafirhana (prostorije za prenočište putnika). Moguće je da je tu bila smještena i bolnica, koju sarajevski kroničar XVIII stoljeća, Mula Mustafa Bašeskija, spominje u svom *Ljetopisu*. Južni trakt je ponovo izgrađen prilikom obnove tekije u periodu 1996-1999. godine.
- (13) Mujezinović navodi da je tekija, prilikom konzervatorskih radova 1956. godine bila pokrivena ćeramidom. Mujezinović, "Konzervatorski radovi na Hadži Sinanovoj tekiji", *Naše starine*, 1956. godine, str.
- (14) *Katalog izložbe Hadži-Sinanova tekija u Sarajevu*, Ismet Bušatlić, Dženana Gološ i dr., 1992. godina
- (15) Šejh Ahmed postao je šejhom Husrevbegova hanikaha 2 zilkade 1158 (16. XI 1745), dakle iste godine kada su izrađeni kaligrafski zapisi u Hadži-Sinanovoj tekiji. (Mujezinović, 1958., 96)
- (16) Obredna derviška molitva
- (17) Ovaj tekst, obično istom vrstom pisma se često susreće na vratima rađen u duborezu kod većih starijih džamija kakve su npr. kod nas: Ferhadija u Sarajevu, Alipašina u Sarajevu, Ferhad-pašinoj u Banjoj Luci, Karadoz-begovoj u Mostaru, Aladži-džamiji u Foči i dr. (Mujezinović, 1958., 98)
- (18) Ovo je najstarija vijest o šejhovima Hadži-Sinanove tekije

- (19) Kapa od pocinčanog lima je postavljena kao privremeno rješenje prilikom konzervatorskih radova na tekiji, 1957. godine.
- (20) Na tehničkom snimku postojećeg stanja, urađenom od strane tadašnjeg Republičkog Zavoda za zaštitu spomenika, 1982. godine, nije ucrtan doksat.
- (21) Prema tehničkom snimku postojećeg stanja iz 1982. godine, u jugozapadnom dijelu odaje je bila smještena musandera.
- (22) Mujezinović smatra da je Sejid Fejzulah identičan sa Lutfulah-efendi-zade, sarajevskim kadijom. (*Mujezinović, 1958., 100*)
- (23) Keškulj je izrađen od kedrovine, a služio je za sakupljanje novca, odnosno u njega se novac ostavljao.
- (24) *Bimbirhalk* u prijevodu znači 1001 alka – doboš u čiju su unutrašnjost postavljene alke koje proizvode specifičan zvuk.
- (25) Informacije o ovoj izložbi smo dobili od gosp. Ormana u Hadži-Sinanovoj tekiji. Nastojali smo je potvrditi u Muzeju grada Sarajeva, ali tamo nisu ništa znali. Informaciju o autoru izložbe je dao gosp. Gušić, direktor Istorijskog arhiva Sarajeva.
- (26) Postojanje turbeta je potvrđeno činjenicom da je ono ucrtano na kartama iz austrougarskog perioda.
- (27) Tijekom 1991. godine Gradski Zavod za zaštitu spomenika je vršio arheološka iskopavanja u cilju pronalaznja temelja turbeta i prikupljanja više podataka o njegovom izgledu.
- (28) Sin Ali-paše Rizvanbegovića je umro kao dječak.
- (29) Vjerovatno zbog vjetra i hladnoće, sa unutrašnje strane drvene pregrade postavljena je i pregrada sastavljena od limenih ploča.
- (30) Peti stub je kraći od ostalih obzirom da se oslanja na zidić na jugozapadnoj strani trijema. Prilikom postavljanja limenih panela sa unutrašnje strane od visine ovog zidića, pa do ravne tavanice, peti stub je njima sakriven.
- (31) Tekst tariha glasi: »*Već odavno je ova bogomolja bila sklona padu, // A koju Junus-efendija Halačević, taj dobrotvor, // Razmisliv o riječima »Džamije grade«, // Odluči se da ju obnovi. // Neka mu Istiniti podari dug život i oprostí grijeha, // Jer je obradovao muslimane i udovoljio vjerovjesniku. // Fehmijo, kronogram izade sa šest strana: // Veoma lijepo je obnovljena džamije Sarač Alije. // 1310. godine.*« (1892/1893), Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 231.
- (32) Prostor unutrašnje sofe i mekteba se danas razlikuje u odnosu na onaj prikazan na tehničkom snimku džamije iz 1976. godine. Naime, danas prostor mekteba ne zauzima samo nišu u sjeveroistočnom zidu već je proširen uzimanjem dijela glavnog molitvenog prostora. Obzirom na postavku stubova mahfila u prizemlju i današnju veličinu mahfila zaključuje se da je i on, nekada u periodu od 1976. godine do danas, proširen.
- (33) Mujezinović prilikom obilaska džamije 'sedamdesetih godina 20 stoljeća napisao da je džamija pokrivena ćeramidom. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 230.
- (34) Da je groblje još uvijek aktivno potvrđuje i veći broj novijih nišana.
- (35) Natpis o obnovi turbeta glasi: »*Hadži-Sinan-agino turbe u Sarajevu, obrušeno je prije devetnaest godina usljed velikog snijega. Odbor za uređenje mezaristana odlučio je i ponovo u istom stilu podiže i oživi turbe godine 1320 (1902/1903).*« Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 232.
- (36) Obzirom da nema podataka o istraživačkim i konzervatorsko-restauratorskim radovima na graditeljskoj cjelini Sarač Alijine džamije i mezarja uz nju u poglavlju 4. su dati samo podaci o radovima na graditeljskoj cjelini Hadži Sinanove tekije.
- (37) Natpis glasi: »*Oslonac carstva i dragulj pravедnosti, // služio je u dvoru taj beskrajni darežljivac. // Bog ga je učinio dostojnim vladavine, // I njegovo nelicemjerno srce okitio pravедnošću. // On, Ali-paša, je u Bosni učinio ovo dobro djelo // I time dao povoda za lijepe molitve (dua) i spominjanje Boga. // Neka vječni Tvorac sačuva dobrotvora od spletke neprijatelja. // Za ovo dobro djelo izrekoh kronogram slovima: // Hiljadu stotinu dvadesete godine dovršena je ova građevina koja povećava raspoloženje.*« Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 248.
- (38) Pronalazenje nagorjelih greda i crnih slojeva maltera u zidovima prilikom restauracije kaligrafskih zapisa 1956-1957. godine upućuje na činjenicu da je tekija bila teže oštećena požarom.
- (39) Natpis glasi: »*Da bi se na ovom svijetu mogao osjetiti (u tekstu: primirisati) kaderijski virđ // Oživio je i obnovio ovu tekiju koja liči na pupoljak, // A nagradu za njen popravak poklonio je učlerima. // Dobrotvor, pročelnik dobrih i plemenitih ljudi Muhamed-paša. // Ovo je sastavio i napisao sarajevski kadija // Lutfulah-efendi zade Fejzulah, kadija u Sarajevu, 1. redžeba 1188. godine.*« Mujezinović, *Islamska epigrafika na tlu BiH*, str. 249.
- (40) Pod stupom na sjevernoj strani je pronađen potpis koji je riješio vrijeme nastanka zapisa, kao i ime majstora. (*Mujezinović, 1958., 102*)
- (41) Utrošeno je 70 kg kazeinskog ljepila (*Mujezinović. 1958., 103*)
- (42) Utrošeno je 95 kg kazeinskog ljepila (*Mujezinović. 1958., 103*)
- (43) Prema tadašnjoj direktorici Kantonalnog Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa, gospođi Dženani Gološ, na projektu obnove i proširenja tekijjskih prostora bili su uključeni arhitekti Besim

Mehmedić, Said Jamaković i Namik Muftić. Nadzor nad radovima, ispred Zavoda, je vodio arhitekta Pavle Mašić.

